

Johanna Enbuska

OIKEUDELLINEN ISYYS, KUN LAPSEN VANHEMMAT EIVÄT OLE KESKENÄÄN AVIOLIITOSSA

OIKEUDELLINEN ISYYS, KUN LAPSEN VANHEMMAT EIVÄT OLE KESKENÄÄN AVIOLIITOSSA

Johanna Enbuska
Opinnäytetyö
Kevät 2014
Liiketalouden koulutusohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Liiketalouden koulutusohjelma, oikeuden ja hallinnon suuntautumisvaihtoehto

Tekijä: Johanna Enbuska

Opinnäytetyön nimi: Oikeudellinen isyys, kun lapsen vanhemmat eivät ole keskenään avioliitossa

Työn ohjaaja: Maarit Junkkari

Työn valmistuslukukausi ja -vuosi: Kevät 2014

Sivumäärä: 64 + 4 liitesivua

Työn tavoitteena on selvittää miten lapsi, jonka vanhemmat eivät ole keskenään avioliitossa, saa oikeudellisen isän. Tutkimuskysymykseni ovat 1) Miten isyyden selvittäminen ja tunnustaminen tapahtuvat? 2) Milloin isyysasia ratkaistaan tuomioistuimen päätöksellä? 3) Miten isyys kumotaan ja miksi? 4) Millaisia muutoksia isyyslain kokonaisuudistamisprosessin eri vaiheissa on ehdotettu?

Opinnäytetyön keskeinen tutkimusmenetelmä on lainoppi, joka tutkii oikeusnormeja ja niiden ajatussisältöjä. Työni kannalta tärkein laki on isyyslaki (700/1975). Muita oleellisia lähteitä ovat olleet lain esityöt, oikeuskirjallisuus, oikeustapaukset sekä isyyslain uudistamishankkeen asiakirjat. Oikeuskirjallisuudesta tärkeimpinä ovat toimineet Gottbergin Perhesuhteet ja lainsäädäntö sekä Kankaan Perhe- ja perintöoikeuden alkeet. Opinnäytetyössä on käytetty myös laadullista tutkimusmenetelmää kolmen teemahaastattelun muodossa. Aiheeseen liittyen on haastateltu kahden erikokoisen kunnan lastenvalvojaa sekä avioliitossa asuvaa äitiä.

Isyyden selvittämisessä hankitaan tietoja, joiden perusteella miehen isyys voidaan vahvistaa. Äidin kotipaikan lastenvalvoja huolehtii isyyden selvittämisestä. Kun lastenvalvoja selvittämisen jälkeen katsoo, että miehen isyys on näytetty toteen, hän varaa miehelle tilaisuuden tunnustaa isyytensä. Tunnustaminen alkaa tunnustamistahdonilmaisun antamisella, minkä jälkeen lastenvalvojan hyväksyy ja maistraatti voimaansaattaa tunnustamisen. Isyys tunnustetaan henkilökohtaisesti viranomaisen edessä. Isyyden vahvistamiskannetta on oikeus ajaa lapsella ja miehellä. Mies voi ajaa kannetta, jos maistraatti ei ole hyväksynyt isyyden tunnustamista. Alaikäisen lapsen puolesta kannetta ajaa lastenvalvoja. Jos lapsi on kuollut, isyyden vahvistamista koskevaa oikeudenkäyntiä ei voida enää panna vireille tai jatkaa. Jos mies on kuollut, isyyden vahvistamiseksi käytävissä oikeudenkäynnissä vastaajiksi haastetaan hänen oikeudenomistajansa. Aviomiehen isyys kumoutuu, kun toinen mies tunnustaa isyytensä ja maistraatti vahvistaa tunnustamisen. Tällöin lapsen äidin ja äidin aviomiehen täytyy hyväksyä tunnustaminen. Jos lapsi on saanut isän tunnustamisen kautta, tuomioistuin voi vahvistaa kanteen johdosta, ettei isyytensä tunnustanut mies ole lapsen isä. Isyyslain uudistamistyöryhmä ehdottaa mietinnössään (56/2013), että äidin oikeus vastustaa isyyden selvittämistä poistettaisiin. Työryhmä ehdottaa, että miehelle annettaisiin tietyissä tilanteissa mahdollisuus tunnustaa isyytensä jo äitiysneuvolakäyntien yhteydessä ennen lapsen syntymää sekä joissain tapauksissa lapsen kuoleman jälkeen.

Jatkotutkimusideoina voisi olla tulevan isyyslain käsittely samalla tavalla kuin tämä opinnäytetyö käsittelee nykyistä isyyslakia tai huoltajuus- ja elatusasioihin perehtyminen.

Asiasanat: isyys, au-lapsi, avioton lapsi, isyyden selvittäminen, isyyden tunnustaminen, isyyden vahvistaminen, isyyden kumoaminen, isyystutkimus

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences

School of Business and Information Management, Option of Law and Administration

Author: Johanna Enbuska

Title of thesis: Legal paternity when the parents of the child are not married to each other

Supervisor: Maarit Junkkari

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2014 Number of pages: 64 + 2 attachments

The aim of this thesis is to find out how a child whose parents are not married to each other gets a legally acknowledged father. The research questions are 1) How do the determination and acknowledgment of paternity take place? 2) When is the confirmation of paternity taken to court? 3) How does the annulling of paternity happen and on what grounds? 4) What kind of changes have been suggested when reforming the paternity act?

The primary research method used here is jurisprudence and the most important act used is the Paternity Act (700/1975). Other relevant resources are literature related to the theme, documents of court cases and documents dealing with the reforming of the Paternity Act. A qualitative research method was also used in the form of theme interviews. Two social workers as well as an unmarried mother were interviewed.

The aim of the determination of paternity is to find out the father of the child that is born out of wedlock. The social worker in the mother's place of residence has the authority to manage the determination process. After the determination the social worker gives the father a chance to acknowledge his paternity. The acknowledgment of paternity is performed in the presence of the social worker. Only the father and the child have the right to take the paternity matter to court. The father can take the case to court if the acknowledgment he has given is not confirmed. The social worker takes the matter to court on the behalf of the child if the father does not acknowledge his paternity. If the child has already died, the matter cannot be taken to court anymore. If the father has already died, the respondents are the relatives of the father. The paternity of the mother's husband is annulled when another man acknowledges his paternity and both the mother and the husband accept the acknowledgment. If the child was born out of wedlock and got a father by a man acknowledging his paternity, this paternity can only be annulled in court. The group in charge of assessing the need to reform the Paternity Act has provided suggestions regarding the new paternity act that is yet to be enacted. They have suggested that paternity should be possible to acknowledge in certain situations before the child is born and after the child has died. They also suggest eliminating the mother's right to object to the determination of paternity.

As for ideas for further research, someone could make same kind of thesis but based on the new upcoming paternity act. Furthermore custody and alimony issues could be discussed deeper than they were in this study.

Keywords: paternity, illegitimate child, determination of paternity, acknowledgment of paternity, confirmation of paternity, paternity test

LYHENTEET

A	asetus
HE	hallituksen esitys
IsL	isyyslaki 5.9.1975/700
IsyysA	asetus isyyden vahvistamisesta ja kumoamisesta sekä lapsen elatuksesta 13.8.1976/673
IsyystutkimusL	laki oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta 3.6.2005/378
KKO	korkein oikeus
OK	oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4
vp	valtiopäivät

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ.....	3
LYHENTEET.....	5
1 JOHDANTO.....	7
2 ISYYDEN SELVITTÄMINEN	11
2.1 Äidin neuvottelu lastenvalvojan kanssa.....	12
2.2 Isyyden selvittämismenettely.....	14
2.2.1 Isyyden selvittäminen avoliitossa.....	15
2.2.2 Isyyden selvittämismenettely muissa tapauksissa.....	17
2.2.3 Äidin oikeus kieltäytyä isyyden selvittämisestä.....	18
2.2.4 Lastenvalvojan esitys selvittämisen keskeyttämisestä.....	20
3 ISYYDEN TUNNUSTAMINEN	22
3.1 Tunnustamislausuman antaminen.....	22
3.2 Osapuolten vastustuksen merkitys.....	27
3.3 Tunnustamisen voimaansaattaminen.....	28
4 ISYYDEN VAHVISTAMINEN TUOMIOISTUIMEN PÄÄTÖKSELLÄ.....	31
4.1 Osapuolten kanneoikeus.....	31
4.2 Käsittely tuomioistuimessa.....	34
4.3 Oikeusgeneettinen isyystutkimus tuomioistuinkäsittelyn yhteydessä.....	37
4.3.1 Tutkimus asianosaisesta	37
4.3.2 Tutkimus asianosaisen sukulaisesta	39
4.4 Ennen isyyslain voimaantuloa syntyneet lapset.....	40
5 VIRHEELLISEN ISYYDEN KUMOAMINEN.....	43
5.1 Syyt isyyden kumoamiselle.....	44
5.2 Lapsen, lapsen äidin ja oikeudellisen isän kanneoikeus.....	45
5.3 Muiden kanneoikeus.....	47
JOHTOPÄÄTÖKSET	51
POHDINTA	57
LÄHTEET.....	61
LIITTEET	65

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni käsittelee sitä, miten lapsi saa oikeudellisen isän, kun lapsen vanhemmat eivät ole keskenään avioliitossa. Suomessa lapsen syntyessä avioliiton aikana pater est -olettaman eli isyysolettaman mukaan aviomies on lapsen isä (Isyyslaki 700/1975, 1:2 §). Jos lapsen äiti kuitenkaan ei ole avioliitossa sillä hetkellä, kun lapsi syntyy, lapsi kirjataan isättömäksi (Gottberg 2011, 143). Tällöin isyys selvitetään ja vahvistetaan. Selvittämisen jälkeen mies voi tunnustaa isyytensä, tai jos mies ei suostu vapaaehtoisesti tunnustamaan isyyttään, isyys voidaan vahvistaa tuomioistuimessa. (IsL 1:3 §.)

Lapsen etu on noussut lapsioikeudellisen sääntelyn perusarvoksi. Sekä kansainvälisessä lainsäädännössä että kansainvälisissä sopimuksissa viitataan lapsen etuun. (Kangas 2013, 26.) Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 3 artiklan 1. kohdan mukaan ”kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu”. Sopimuksen 7 artiklan 1. kohdan mukaan lapsella on oikeus tuntea vanhempansa ja olla heidän hoidettavanaan, mikäli tämä on mahdollista. (Asetus lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain voimaantulosta 60/1991.)

Isyyden vahvistaminen on lapsen edun mukaista siksi, että kyse on lapsen taloudellisesta ja sosiaalisesta edusta. Ensinnäkin vanhempien kuollessa lapsella on oikeus periä vanhempansa. Vanhemmat myös vastaavat lapsensa elatuksesta. Taloudellisten ja sosiaalisten etujen lisäksi on kyse lapsen oikeudesta tuntea molemmat vanhempansa. (Perintökaari 40/1965, 2:1 §; Laki lapsen elatuksesta 704/1975, 1:2 §; Kangas 2012, 46.) Lapsella on siis oikeus saada tietää, kuka hänen biologinen isänsä on ja myös oikeus saada tämä tieto oikeudellisesti vahvistettua (Niemi 2013, 181).

Niemisen mukaan lasten tasa-arvo ei toteudu nykyisin kaikilta osin, koska avioliittoon syntyneet lapset saavat isän isyysolettaman kautta, mutta avoliittoon syntyneet lapset saavat isän vasta monimutkaisen selvittämismenettelyn jälkeen. Hänen mukaansa isyyden vahvistamista koskeva menettely vastaa sen ajan vaatimuksia, kun avioliiton ulkopuolella syntyneet lapset olivat yksi-

näisten äitien lapsia. Avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten määrä on kuitenkin kasvanut huomattavasti ja suurin osa näistä lapsista syntyy avoliittoperheisiin. Isyyden tunnustamismenettely onkin Niemisen mielestä tähän nähden liian raskas menettely. (2013, 315.) Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2012 Suomessa lapsiperheistä 61 % oli avioparien perheitä ja 19 % oli avoparien perheitä. Lukuina tämä tarkoittaa vuonna 2012 avioparien kohdalla 439 194 perhettä ja avoparien kohdalla 118 136 perhettä. (Tilastokeskus 2013, viitattu 16.4.2014.)

Opinnäytetyöni idea lähti hallituksen hallitusohjelmaan kirjatusta isyyslain uudistamishankkeesta. Hankkeen tavoitteena on isyyslain saattaminen nykypäivän lainsäädäntöympäristön, perherakenteiden ja isyystutkimusmenetelmien kanssa samalle tasolle. (Oikeusministeriö 2013, viitattu 1.10.2013.)

Oikeusministeriö julkaisi heinäkuussa 2011 arviomuistion isyyslain uudistamistarpeista. Arviomuistiossa taustoitetaan ja arvioidaan nykyisen isyyslain uudistamistarpeita ja sen pohjalta pyydettiin lausuntoa useilta eri viranomaisilta ja yhteisöiltä, kuten Sosiaali- ja terveysministeriöltä, lapsiasiavaltuutetulta ja Suomen asianajajaliitolta. Arviomuistion mukaan isyyslain ajankohtaistaminen on tarpeen, koska avioliiton ulkopuolinen syntyvyys on lisääntynyt, avoliitot ovat yleistyneet, isyystutkimusmenetelmät ovat kehittyneet ja oikeudenkäyntiä koskevat säännökset ovat muuttuneet. Lisäksi uudistamistarpeeseen vaikuttaa se, että Suomi on sitoutunut Euroopan ihmisoikeussopimukseen (SopS 19/1990), jonka mukaan jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä liittyvää kunnioitusta. (Euroopan ihmisoikeussopimus, 8 artikla; Helin - arviomuistio isyyslain uudistamistarpeista (37/2011), 9; Valtioneuvosto 2013, viitattu 3.12.2013.)

Uudistamishankkeelle asetettiin työryhmä ja seurantaryhmä keväällä 2012, ja työryhmän tehtävänä oli valmistella ehdotus uudeksi isyyslaiksi hallituksen esityksen muodossa. Työryhmän ja seurantaryhmän toimikaudet päättyivät syyskuussa 2013, minkä jälkeen työryhmämietintö lähetettiin lausuntokierrokselle. Asiasta on tarkoitus antaa hallituksen esitys eduskunnalle keväätistuntokaudella 2014, mutta tämän työn valmistumisvaiheessa hallituksen esitys ei ole vielä ilmestynyt. (Oikeusministeriö 2013, viitattu 29.4.2014; Helin – arviomuistio isyyslain uudistamistarpeista (37/2011), 5.)

Opinnäytetyöni onkin ajankohtainen juuri siksi, että isyyslakia ollaan uudistamassa. Työni käsittelee isyyden selvittämistä, tunnustamista, vahvistamista ja virheellisen isyyden kumoamista nykyi-

sen isyyslain (700/1975) mukaisesti. Käsittelen nykyisten käytäntöjen lisäksi myös isyyslain uudistamishankkeen eri vaiheissa annettuja ehdotuksia isyyslain säännösten muuttamiseksi. Työn ulkopuolelle on rajattu kaikki, mikä tapahtuu isyyden vahvistamisen jälkeen, eli esimerkiksi huoltajuus-, elatus- ja asumisasiat. Lisäksi olen jättänyt työn ulkopuolelle avioliittoon ja rekisteröityyn parisuhteeseen liittyvät vanhemmuuskysymykset, adoptioon liittyvät kysymykset sekä kansainväliset isyyskysymykset. Työllä ei ole toimeksiantajaa, mutta se voisi toimia ohjeena ja tiivistettynä yhteenvedona oikeudellisesta isyydestä esimerkiksi avoparille, joka odottaa lasta.

Tutkimuskysymyksinäni ovat

1. Miten isyyden selvittäminen ja tunnustaminen tapahtuvat?
2. Milloin isyysasia ratkaistaan tuomioistuimen päätöksellä?
3. Miten isyys kumotaan ja miksi?
4. Millaisia muutoksia isyyslain kokonaisuudistamisprosessin eri vaiheissa on ehdotettu?

Keskeisenä tutkimusmenetelmänä työssä on lainoppi eli oikeusdogmatiikka. Lainoppi tutkii oikeusnormeja ja niiden ajatussisältöjä eli se selvittää, mikä kussakin oikeusongelmassa on voimassa olevan oikeuden sisältö. Lainoppi on oikeustieteen perinteinen ydinalue ja sen tutkimuskohteena ovat voimassaoleva oikeus ja se, mikä merkitys laista ja muista oikeuslähteistä löytyvällä materiaalilla on. Muita oikeuslähteitä ovat esimerkiksi lainvalmisteluasiakirjat. Lainoppi pyrkii siis vastaamaan siihen, miten voimassa olevan oikeuden mukaan kussakin kyseessä olevassa eri tilanteessa tulisi toimia. (Hirvonen 2011, 21, 23, 36; Husa, Mutanen & Pohjolainen 2008, 20.)

Tärkeimmät lait työni kannalta ovat isyyslaki sekä hallituksen esitys eduskunnalle lapsen asemaa koskevan lainsäädännön uudistamisesta (70/1974 vp), joka sisälsi ehdotuksen nykyisestä isyyslaista. Lisäksi olen käyttänyt lähteinäni aihetta käsittelevää oikeuskirjallisuutta, joista tärkeimpinä ovat toimineet Eva Gottbergin Perhesuhteet ja lainsäädäntö sekä Urpo Kankaan Perhe- ja perintöoikeuden alkeet. Viimeisen tutkimuskysymykseni kannalta tärkeimpiä lähteitä ovat olleet isyyslain uudistamishankkeeseen liittyvät asiakirjat, kuten isyyslain uudistamistyöryhmän mietintö Isyyslain uudistaminen - Mietintöjä ja lausuntoja 56/2013 ja Helinin arviomuistio isyyslain uudistamistarpeista (37/2011).

Olen käyttänyt opinnäytetyössäni myös laadullista tutkimusmenetelmää. Haastattelu on yksi laadullisen tutkimuksen yleisimmistä aineistonkeruumenetelmistä. Teemahaastattelussa eli puoli-

strukturoidussa haastattelussa edetään tiettyjen keskeisten teemojen ja teemoihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 71, 75.) Keskeisintä teemahaastattelussa on se, että haastattelu etenee keskeisten teemojen varassa yksityiskohtaisten kysymysten sijaan (Hirsjärvi & Hurme 2001, 48). Opinnäytetyötäni varten tein kolme teemahaastattelua, ja kaikki haastateltavat halusivat pysytellä nimettömänä. Haastateltavina toimivat kaksi eri lastenvalvojaa eri paikkakunnilta, ensimmäinen pienemmältä paikkakunnalta ja toinen suuremmalta paikkakunnalta. Suuremman paikkakunnan lastenvalvoja esiintyy työssäni nimityksellä Lastenvalvoja A ja kyseinen kunta nimityksellä Kunta A. Kunnassa A on viime vuosina ollut isyyden selvittämistapauksia noin 800–1200 tapausta vuodessa. Pienemmän paikkakunnan lastenvalvoja puolestaan esiintyy nimityksellä Lastenvalvoja B ja kunta nimityksellä Kunta B. Kunnassa B isyyden selvittämistapauksia on ollut viime vuosina vain 8-13 tapausta vuodessa. Kolmantena haastateltavana toimi Kunnassa A asuva, avoliitossa elävä nuori äiti, joka esiintyy työssä nimityksellä Äiti A.

2 ISYYDEN SELVITTÄMINEN

Isyyden selvittämisessä on kyse siitä, että hankitaan tietoja, joiden perusteella miehen isyys voidaan vahvistaa (IsL 2:5 §). Isyys voi perustua sukupuoliyhdyntään ja siittämiseen sekä hedelmöityshoitoon, mutta myös esimerkiksi koti-inseminaatioon. Viimeksi mainittu tarkoittaa sitä, että äiti hedelmöitetään miehen siittiöillä muulla tavalla kuin sukupuoliyhdyntään tai hedelmöityshoidon avulla. (IsL 1:3 §; Salminen 2008, 8.)

Selvitetyllä isyydellä ei ole vielä niitä oikeusvaikutuksia, jotka tulevat, kun isyys vahvistetaan (Kangas 2012, 44). Lastenvalvoja huolehtii isyyden selvittämisestä (IsL 2: 6 §). Toimivaltainen lastenvalvoja isyyden selvittämisessä on äidin kotikunnan lastenvalvoja. Jos lapsen äiti on kuollut tai hänellä ei ole kotikuntaa Suomessa, toimivaltainen lastenvalvoja asiassa on lapsen kotikunnan lastenvalvoja. Jos lapsellakaan ei ole kotikuntaa Suomessa, isyyden selvittämisestä huolehtii sen kunnan lastenvalvoja, jossa lapsi oleskelee. Jos mies haluaa tunnustaa isyytensä, eikä isyyden selvittäminen kuulu millekään edellä mainitulle lastenvalvojalle, isyyden selvittämisestä huolehtii miehen kotikunnan lastenvalvoja. Jos selvittäminen ei kuulu tällekkään lastenvalvojalle, selvittämisestä huolehtii Helsingin kaupungin lastenvalvoja. (IsL 2:6 §.) Jos lapsen äiti tai isä kääntyy jonkun muun kuin toimivaltaisen lastenvalvojan puoleen isyyden selvittämiseksi, tämä lastenvalvoja selvittää, mille viranomaiselle asia kuuluu (Kangas 2012, 45).

Pater est -olettaman mukaan aviomies on lapsen isä aina huolimatta siitä, että aviomiehen biologinen isyys ei ole välttämättä edes mahdollista. Isyysolettamaa sovelletaan siis myös silloin, kun äiti ja aviomies eivät ole nähneet toisiaan vuosiin. (IsL 1:2 §; Gottberg 2011, 123; Kangas 2012, 42.) Isyys voidaan selvittää, tunnustaa ja vahvistaa vain silloin, kun lapsi on syntynyt avioliiton ulkopuolella. Poikkeuksena tästä on tilanne, jossa äidin aviomiehen isyys on kumottu virheellisenä. Tällöin myös avioliittoon syntyneen lapsen tapauksessa isyys voidaan selvittää ja toisen miehen isyys voidaan saada voimaan joko tunnustamisella tai vahvistamalla kanne. (HE 90/1974 vp, 8.)

2.1 Äidin neuvottelu lastenvalvojan kanssa

Lastenvalvoja varaa lapsen äidille tilaisuuden osallistua isyyden selvittämistä koskevaan neuvotteluun ennen kuin hän aloittaa isyyden selvittämisen. Neuvottelu aloitetaan, kun lastenvalvoja on saanut tiedon avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen syntymästä joko lapsen äidiltä, väestötietojärjestelmän tallennetusta tiedosta avioliiton ulkopuolella syntyneestä lapsesta (Asetus isyyden vahvistamisesta ja kumoamisesta sekä lapsen elatuksesta 673/1976, 1 §; Kangas 2012, 45).

Neuvottelussa lastenvalvoja selostaa äidille isyyden vahvistamisen vaikutukset lapsen oikeudelliseen ja taloudelliseen asemaan sekä ne toimenpiteet, joita lastenvalvoja käyttää, kun hän hankkii isyyttä koskevia tietoja (IsL 2:7 §). Lastenvalvoja ottaa puolueettomasti huomioon sekä isyyden vahvistamisen edut että sen haitat (HE 90/1974 vp, 15). Neuvottelussa lastenvalvoja voi kertoa äidille lapsen oikeudesta elatukseen, lapsen huollosta ja edunvalvonnasta, lapsen oikeudesta pitää yhteyttä vanhempiinsa ja oikeudesta tavata vanhempiaan sekä lapsen oikeudesta rintaperillisenä periä vanhempansa (Kangas 2013, 35).

Neuvottelun järjestäminen on tärkeää, koska lapsen äidillä on oikeus estää isyyden selvittäminen. Isyyden vahvistaminen on lapsen edun mukaista, joten vaatimuksena selvittämisen estämiselle on, että äidin päätös isyyden selvittämisen estämisestä on harkittu, ja hän ottaa päätöstä tehdessään huomioon kaikki ne oikeudelliset ja taloudelliset seikat, jotka liittyvät lapsen asemaan. (HE 90/1974 vp, 15.)

Kunnassa A lapsen syntyessä sairaala ilmoittaa maistraattiin, että vauva on syntynyt. Maistraatti lähettää tiedon syntymästä sähköisesti lastenvalvojen toimistoon ja toimisto lähettää automaattisesti äidille ajan isyyden tunnustamiseen. Joskus myös pariskunta itse varaa ajan neuvotteluun lastenvalvojan kanssa jo etukäteen, ennen kuin lapsi on syntynyt. (Lastenvalvoja A, haastattelu 4.4.2014.)

Äidille A lastenvalvoja lähetti kirjeen, jossa hän kutsui äidin tapaamiseen. Kirje, jossa oli varattu aika isyyden tunnustamiseen, saapui kotiin noin 1-2 viikkoa lapsen syntymän jälkeen. (Äiti A, haastattelu 26.2.2014.)

Kunnassa B lastenvalvoja lähettää äidille kutsun, jossa häntä pyydetään ottamaan yhteyttä lastenvalvojaan ja varaamaan tapaamisaika isyyden selvittämistä ja tunnustamista varten. Tapaamista sovittaessa äidiltä jo yleensä kysytään lapsen isän tiedot ja isä tulee myös useimmiten mukaan heti ensimmäiselle tapaamiskerralle tunnustamaan isyytensä. Tarvittavat asiakirjapohjat lastenvalvoja tekee yleensä jo äidin antamien tietojen pohjalta. (Lastenvalvoja B, haastattelu 13.3.2014.)

Äidin kanssa käytävän neuvottelun päättyessä lastenvalvoja tiedustelee lapsen äidiltä, haluaako äiti lastenvalvojan huolehtivan isyyden selvittämisestä (IsL 2:7 §). Lastenvalvoja ei saa aloittaa tai jatkaa isyyden selvittämistä, jos lapsen äiti on kirjallisesti ilmoittanut, ettei hän halua, että isyys selvitetään. Lapsen täytyy tällöin olla äitinsä huollossa tai hoidettavana. (IsL 2:8 §.)

Ennen äidin kanssa käytävää neuvottelua lastenvalvoja ei saa ottaa yhteyttä keneenkään muihin henkilöön saadakseen isyyttä koskevia tietoja (Kangas 2012, 45). Lastenvalvoja A:n mukaan kutsu isyyden selvittämiseen ja tunnustamiseen lähetetäänkin juuri äidille (Lastenvalvoja A, haastattelu 4.4.2014). Jos lapsen äiti ei kuitenkaan käytä hänelle annettua tilaisuutta neuvottelun järjestämisestä, lastenvalvoja käynnistää isyyden selvittämisprosessin. Näin toimitaan myös, jos äiti on kuollut, hänen henkilöisyytensä tai olinpaikkansa ovat tuntemattomia, tai jos jostain muusta syystä äidin kanssa käytävän neuvottelun toteuttaminen ei ole mahdollista. (HE 90/1974 vp, 15.) Kunnassa A lastenvalvojan mukaan äidit tulevat neuvotteluun erittäin harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta (Lastenvalvoja A, haastattelu 4.4.2014). Kunnassa B kymmenen vuoden aikana kaikki äidit ovat saapuneet neuvotteluun. Vain kolme äitiä näiden kymmenen vuoden aikana eivät saapuneet ensimmäiseen sovittuun neuvotteluun, mutta hekin ovat lopulta suostuneet tulemaan paikalle. (Lastenvalvoja B, haastattelu 13.3.2014.)

Suomen perustuslain (731/1999) mukaan lasten on voitava vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti (2:6.3 §). Lapsen ollessa vähintään 15-vuotias, lastenvalvoja varaa lapselle tilaisuuden osallistua äidin ja lastenvalvojan kanssa käytävään neuvotteluun. Jos lapsi on täysivaltainen, hänellä on oikeus ilmoittaa vastustavansa isyyden vahvistamista. Sama koskee vähintään 15-vuotiasta alaikäistä ja vajaavaltaiseksi julistettua 18-vuotiasta, joka kykenee ymmärtämään asian merkityksen. Jos lapsi ilmoittaa vastustavansa isyyden vahvistamista, isyyttä ei selvitetä. Tämä koskee myös tapauksia, joissa mies on tunnustanut isyytensä, mutta lapsi vastus-

taa isyyden vahvistamista. (IsL 3:16 §, 6:43 §; Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4 12:1 §.) Lapsen oikeus tulla kuulluksi voidaankin nähdä sekä prosessioikeudellisena että perus- ja ihmisoikeuskysymyksenä. Perus- ja ihmisoikeudet kuuluvat lähtökohtaisesti myös lapsille. (Salminen 2008, 2.)

Kun lastenvalvoja on neuvotellut äidin kanssa, hän aloittaa isyyden selvittämisen. Jos neuvottelua äidin kanssa ei ole voitu aloittaa, isyyden selvittäminen aloitetaan, kun lastenvalvoja saa tiedon lapsen syntymästä. (IsL 2:8 §.)

2.2 Isyyden selvittämismenettely

Isyys selvitetään, jos lapsi ei ole täyttänyt 15 vuotta (IsL 2:5 §, 6:43 §). Nykyisen lain mukaan lastenvalvoja ei selvitä isyyttä yli 15-vuotiaan lapsen kohdalla, ellei mies tunnusta isyyttään tämän iän saavuttaneen lapsen kohdalla. Uudistamistyöryhmän mukaan tähän pitäisi saada muutos, koska ei ole johdonmukaista, että yli 15-vuotias lapsi ei saa samaa apua isyyden selvittämiseen kuin lapsen mahdollinen isä. Työryhmän ehdotuksen mukaan lastenvalvojan pitäisi huolehtia isyyden selvittämisestä aina saadessaan tiedon alle 18-vuotiaasta lapsesta, jonka isyys ei ole määräytynyt äidin avioliiton perusteella. (IsL 6:43 §; Isyyslain uudistaminen - Mietintöjä ja lausuntoja 56/2013, 57, 83.) Lastenvalvoja A kertoo, että kunnassa A isyys selvitetään lapsen iästä huolimatta. Lastenvalvoja antaa siis kunnassa A apua myös esimerkiksi 35-vuotiaalle lapselle, joka haluaa selvittää, kuka hänen isänsä on. Lastenvalvoja A kertoo kuitenkin, että nämä tapaukset ovat melko harvinaisia verrattuna vastasyntyneiden lasten isyyden selvittämiseen. (Lastenvalvoja A, haastattelu 4.4.2014.)

Lastenvalvoja hankkii isyyden vahvistamista varten tarpeelliset tiedot lapsen äidiltä sekä muilta henkilöiltä, jotka voivat antaa tietoja lapsen isyyttä koskevista seikoista. Lapsen äidin täytyy antaa lastenvalvojalle totuudenmukaiset tiedot seikoista, joita tarvitaan isyyden selvittämisessä, jos hän on suostunut isyyden selvittämiseen. Äidin täytyy ilmoittaa lastenvalvojalle kaikki miehet, joiden kanssa hän on ollut sukupuoliyhdyntässä lapsen siittämisaikana, eli kaikki potentiaaliset isäehdokkaat. (IsL 2:9–10 §.)

Isyyden selvittäminen voidaan aloittaa äidin pyynnöstä jo ennen lapsen syntymää. Edellytyksenä on, että lapsen äiti ei ole avioliitossa, eli lapsella ei tulisi syntyessään olemaan isää isyysolettan perusteella. Toiseksi edellytetään luonnollisesti, että äiti on raskaana. Selvittäminen voidaan

kuitenkin lopettaa ja isyys voidaan tunnustaa vasta lapsen syntymän jälkeen. (IsL 2:8 §; Kangas 2012, 47, 52.)

Isyyden selvittämismenettely on käytettävissä vain silloin, kun on tarkoitus saada tietoja isyydestä isyyden vahvistamiseksi. Selvittämismenettelyä ei siis voida käyttää, jos tarkoituksena on saada tietoja isyydestä, joka on esimerkiksi jo todettu avioliiton perusteella. Selvittämismenettelyä ei voida myöskään käyttää isyyden kumoamiseksi. (HE 90/1974 vp, 13.)

2.2.1 Isyyden selvittäminen avioliitossa

Sekä kunnassa A että kunnassa B äiti ja isäehdokkaat saapuessaan lastenvalvojan luokse todistavat ensin henkilöllisyytensä henkilöllisyystodistuksella. Kunnan A lastenvalvoja painottaa, että henkilöllisyystodistus on ehdottomasti oltava molemmilla mukana ja jos se ei ole mukana, se täytyy lähteä hakemaan. (Lastenvalvoja A, haastattelu 4.4.2014.) Kunnassa B henkilöllisyyden tunnistamisen jälkeen lastenvalvoja selvittää äidille ja isäehdokkaalle isyyden selvittämisen juridisen merkityksen (Lastenvalvoja B, haastattelu 13.3.2014).

Isyys selvitetään aina, jos lapsi on syntynyt avioliiton ulkopuolella, vaikka miehen isyys olisi varma ja vanhemmat olisivat yhtä mieltä asiasta. Nykyään lastenvalvojalle kuitenkin riittää se, että lapsen äiti ja mies kirjallisesti vahvistavat asuneensa vakituisesti yhdessä lapsen siirtämisaikaan ja asuvat yhä yhdessä. Äidin täytyy lisäksi vakuuttaa, ettei kukaan muu mies voi olla lapsen isä. (Gottberg 2011, 148.) Avioliitossa äidillä ei olekaan syytä kiertää totuutta, ja jos sekä äidin että oletetun isän kertomukset täsmäävät ja mies on halukas tunnustamaan isyytensä, riittää tämä isyyden selvittämiseksi (Kangas 2013, 38).

Isyyden selvittämisestä laaditaan pöytäkirja, johon merkitään kaikki tiedot, joilla on merkitystä isyyden vahvistamisen kannalta. Tarvittaessa pöytäkirjaan merkitään tietoja myös seikoista, joilla on merkitystä elatusavun vahvistamisen kannalta. Pöytäkirjan laatii lastenvalvoja. (IsL 2:14 §.) Pöytäkirja sisältää ensinnäkin henkilötiedot sekä lapsesta että lapsen äidistä ja miehistä, jotka ovat tulleet selvityksessä kysymykseen lapsen mahdollisena isänä. Toiseksi pöytäkirja sisältää tiedot henkilöistä, joita on isyyden selvittämisen vuoksi kuultu ja joita mahdollisesti voidaan kuulla todistajina oikeudenkäynnissä. Kolmanneksi pöytäkirjaan merkitään kaikki makaamista, sen ajankohtaa ja siihen liittyviä olosuhteita koskevat tiedot, joiden voidaan olettaa olevan luotettavia. Nel-

jänneksi pöytäkirjaan merkitään tiedot siitä, mitä lääketieteellisiä selvityksiä on ollut käytettävissä. Myös kyseessä olevat lääketieteelliset selvitykset liitetään pöytäkirjaan. (HE 90/1974 vp, 18–19.)

Kunnan A lastenvalvoja kertoo, että ensin selvittämispöytäkirjassa käydään läpi onko äidillä ollut muita kumppaneita samoihin aikoihin kun hän on tullut raskaaksi. Pöytäkirjaan myös merkitään tunnustaako isä lapsensa. Seuraavaksi allekirjoitetaan isyyden tunnustamisasiakirja. Jos äiti haluaa luopua yksinhuollostaan, myös tätä koskeva asiakirja allekirjoitetaan samassa yhteydessä. (Lastenvalvoja A, haastattelu 4.4.2014.)

Kunnassa B avoparien tapauksessa selvittämiskertomukseen täydennetään alla oleva teksti.

”ÄITI ja ISÄ ovat tänään saapuneet lastenvalvojan luokse ja kertovat seuraavaa: he aloittivat seurustelun vuonna X ja muuttivat yhteen Y. He ovat menneet kihloihin Z. Tästä avoliitosta on syntynyt poika/tyttö, jonka isyydestä ÄITI ja ISÄ ovat yhtä mieltä ja jonka isyyden ISÄ haluaa tunnustaa.” (Lastenvalvoja B, haastattelu 13.3.2014.)

Kunnan B lastenvalvojan mukaan selvittäminen kestää noin 20 minuuttia. Hän myös huomauttaa, että pitkään yhdessä asuneiden, kihloissa olevien tai selvästi isyydestä varmojen pariskuntien kohdalla isyyttä ei ole nähty tarpeelliseksi kyseenalaistaa, jos pari itse haluaa vahvistaa isyyden. (Lastenvalvoja B, haastattelu 13.3.2014.)

Jos lapsen äiti sekä isäehdokkaat ovat asuneet samassa taloudessa ja olleet toistuvasti sukupuo-lyhteydessä sekä lisäksi lapsen äidin ja mahdollisen isän kertomukset ovat yhdenmukaisia, ei tällöin ole aihetta tehdä oikeusgeneettistä isyystutkimusta. Lastenvalvoja voi kuitenkin tarjota isäehdokkaalle mahdollisuutta oikeusgeneettiseen isyystutkimukseen, jolla miehen isyys voidaan joko varmistaa tai sulkea pois. Isyystestin tekeminen vaatii kaikkien osapuolten suostumuksen, eikä lastenvalvojalla ole oikeutta pakottaa osapuolia tekemään testiä. Jos mies ei anna suostumustaan tutkimuksen tekemiseksi, lastenvalvoja nostaa isyyden vahvistamiskanteen, jos hän katsoo tutkimuksen tekemisen tarpeelliseksi. Myös lapsen äidiltä on saatava suostumus tutkimuksen tekemiseen. (Gottberg 2011, 145–146; Oulun kaupunki 2014, viitattu 25.1.2014.)

Äidin A mukaan tapaaminen kesti noin viisi minuuttia. Selvittämistilanteessa varmistettiin lapsen ja vanhempien osoite eli se, että vanhemmat asuivat lapsen syntymän hetkellä yhdessä. Äidiltä kysyttiin, onko mies lapsen isä ja myöntävän vastauksen jälkeen mies tunnusti isyytensä. Sekä

äiti, mies että lapsi olivat koko ajan läsnä. Molempien myöntävien vastausten jälkeen vanhemmat allekirjoittivat isyyden tunnustamisasiakirjan sekä yhteishuoltosopimuksen, minkä jälkeen tunnustamistilaisuus päättyi. (Äiti A, haastattelu 26.2.2014.)

Äiti A koki isyyden selvittämisen ja tunnustamisen oikein yksinkertaisena ja miellyttävänä tapahtumana. Hän myönsi, että oli alun perin pelännyt isyyden selvittämisen olevan pitkä ja kiusallinen tapahtuma, missä kysyttäisiin erittäin henkilökohtaisia kysymyksiä. Hän oli kuitenkin erittäin positiivisesti yllättynyt. Haastattelun mukaan häneltä ei kysytty mitään epämiellyttäviä kysymyksiä, vaan tilaisuus oli erittäin mukava ja nopeasti ohi. (Äiti A, haastattelu 26.2.2014.)

2.2.2 Isyyden selvittämismenettely muissa tapauksissa

Jos äiti tulee neuvotteluun yksin, hänellä on Lastenvalvoja A:n mukaan kaksi eri mahdollisuutta. Hän voi joko päättää, että isyyden selvittäminen aloitetaan, tai sitten hän voi allekirjoittaa kieltäytymislomakkeen. Jos äiti päättää aloittaa isyyden selvittämisen, tehdään hyvin laajamuotoinen selvittämispöytäkirja, jossa äiti joutuu kertomaan kaikki mahdolliset isäehdokkaat. Tällöin käydään läpi se, missä äiti ja mahdollinen lapsen isä ovat tavanneet, alkoiko tästä seurustelu, milloin sukupuolinen kanssakäyminen alkoi, milloin äiti huomasi olevansa raskaana, tekikö hän raskaus-testin, kuka totesi äidin olevan raskaana ja onko mahdollinen isä saanut äidin raskaudesta tiedon. (Lastenvalvoja A, haastattelu 4.4.2014.)

Kun lastenvalvojalla on tiedossaan isäehdokkaat tai isäehdokkaat, hän ottaa mieheen yhteyttä ja kutsuu tämän neuvotteluun (Gottberg 2011, 145). Lastenvalvojan A mukaan neuvottelussa isä lukee lastenvalvojan ja äidin tekemän selvittämiskertomuksen. Isä voi hyväksyä kertomuksen, moittia sitä tai tehdä siihen korjauksia tai lisäyksiä. Suurimmassa osassa tapauksista isä hyväksyy kertomuksen sellaisenaan. Myös mahdollisen isän ja lastenvalvojan käymästä neuvottelusta laaditaan selvittämispöytäkirja. (Lastenvalvoja A, haastattelu 4.4.2014.)

Joskus esiintyy tapauksia, joissa isäehdokkaat asuu eri paikkakunnalla kuin äiti ja lapsi. Jos äiti tällaisessa tapauksessa haluaa, että isyys selvitetään, Lastenvalvojan A mukaan selvittäminen aloitetaan niin, että äidin kanssa tehdään selvittämispöytäkirja, joka lähetetään isän asuinpaikkakunnan lastenvalvojalle. Isän asuinpaikkakunnan lastenvalvoja virka-apuna kutsuu isän isyyden selvittämiseen. Kunnan A lastenvalvoja lähettää kaikki kaavakkeet, kuten tunnustamiskaavak-

keen ja lähetelemakkeen isyystutkimukseen, isän kotipaikan lastenvalvojalle. (Lastenvalvoja A, haastattelu 4.4.2014.)

Isäehdokkaan luettua selvittämiskertomuksen isältä kysytään kunnassa A, haluaako hän, että tehdään oikeusgeneettisen isyystutkimus. Jos isä haluaa isyystutkimuksen tehtäväksi, lastenvalvoja antaa isälle suoraan lähetteen tutkimukseen ja samalla tekee lapselle ja äidille lähetteet valmiiksi ja lähettää ne postissa äidille. Tulokset isyystutkimuksesta tulevat noin 1-1,5 kuukauden kuluessa testin tekemisestä ja ne tulevat lastenvalvojalle. Jos tulos on positiivinen eli testattu mies on lapsen isä, molemmat lapsen vanhemmista kutsutaan lastenvalvojan luo isyyden tunnistamiseen. (Lastenvalvoja A, haastattelu 4.4.2014.)

Jos äiti antaa lastenvalvojalle perättömän lausuman tai ilman laillista syytä tietoisesti salaa jotain, mikä olisi valaissut isyysasiaa, hänet tuomitaan perättömän lausuman antamisesta isyyden selvittämisessä sakkoon. Tuomitseminen edellyttää kuitenkin, että lausuma tai salailu on vaikuttanut siihen, että isyys on virheellisesti vahvistettu. Lisäksi myös oletetaan, ettei teosta säädetä muualla laissa ankarampaa rangaistusta. (IsL 6:44 §.) Edellytykset johtavatkin siihen, että äitiä ei voida tuomita perättömästä lausumasta, jos isyyttä ei voida virheellisen lausuman tai salailun vuoksi ollenkaan vahvistaa, tai jos vahvistaminen on tapahtunut virheettömästi perättömästä lausumasta tai salailusta huolimatta (HE 90/1974 vp, 16).

Isyyden selvittämismenettelyn viimeinen vaihe on se, että lastenvalvoja varaa miehelle tilaisuuden tunnustaa isyytensä. Tilaisuus varataan, jos lastenvalvoja katsoo, että miehen isyys on näytetty toteen. (Salminen 2008, 11.)

2.2.3 Äidin oikeus kieltäytyä isyyden selvittämisestä

Jos lapsen äiti kieltäytyy isyyden selvittämisestä, hän allekirjoittaa siitä erillisen lomakkeen. Äiti voi kuitenkin myöhemmin muuttaa mieltään ja pyytää selvittämisen aloittamista tai jatkamista. Lapsen äiti voi kieltäytyä isyyden selvittämisestä riippumatta siitä, onko hän itse täysivaltainen vai ei. (Gottberg 2011, 145; Kangas 2012, 47.)

Selvittämistä ei aloiteta, jos ensinnäkin lapsen huoltajana oleva äiti ei halua, että lastenvalvoja selvittää isyyden. Toiseksi vaaditaan, että myöskään mies, joka katsoo olevansa lapsen isä, ei

halua, että hänen isyytensä vahvistetaan. Kummallakin osapuolella yksin, eli äidillä tai itseään isänä pitävällä miehellä, on kuitenkin mahdollisuus saada selvittämismenettely käynnistettyä, ja vastaavasti kummallakaan osapuolella ei ole yksin oikeutta estää selvittämismenettelyn käynnistämistä. (HE 90/1974 vp, 13; Kangas 2012, 45.)

Kunnassa A selvittämisen kieltämisistä tai tapauksia, joissa äitiin ei ole saatu yhteyttä, on viime vuosina ollut 40–90 tapusta vuosittain. (Lastenvalvoja A, haastattelu 4.4.2014.) Kunnassa B kolme äitiä kymmenen vuoden aikana ovat kieltäytyneet isyyden selvittämisestä (Lastenvalvoja B, haastattelu 13.3.2014).

Nykyisen lain mukaan äidin vastustaessa isyyden selvittämistä lastenvalvoja aloittaakin isyyden selvittämisen vastustuksesta huolimatta, jos mies on tunnustanut isyytensä. Tällöin lastenvalvoja selvittää isyyden, vaikka lapsi olisikin täyttänyt 15 vuotta. (IsL 2:8 §, 6:43 §.) Esimerkiksi Oulun kaupungissa lastenvalvoja vaatii, että miehellä on tiedossaan henkilötietoja lapsesta ja lapsen äidistä, jotta hän saa isyyden selvittämisen vireille (Oulun kaupunki 2014, viitattu 25.1.2014).

Isyyslain uudistamistyöryhmä ehdottaa muutosta miehen oikeuteen saada isyyden selvittäminen vireille. Nykyisen lain mukaan selvittäminen aloitetaan äidin vastustuksesta huolimatta vain, jos mies on jo tunnustanut isyytensä. Ehdotuksen mukaan lastenvalvojan tulisi selvittää isyys myös silloin, kun mies nimenomaan haluaa tunnustaa isyytensä. Tällöin miehen ei tarvitsisi olla jo tunnustanut isyyttään, jotta selvittäminen alkaisi. (IsL 2:8.3 §; Isyyslain uudistaminen - Mietintöjä ja lausuntoja 56/2013, 83.)

Lastenvalvojan A mukaan on erittäin harvinaista, että äiti on kieltäytynyt isyyden selvittämisestä ja selvittäminen aloitetaan sen vuoksi, että isä käy tunnustamassa lapsen. Näissä harvinaisissa tapauksissa isyyden tunnustamisesta tehdään pöytäkirja ja sen jälkeen äiti kutsutaan neuvotteluun lastenvalvojan luo. Äiti voi tässä vaiheessa joko hyväksyä miehen tekemän tunnustamisen tai vaihtoehtoisesti kiistää isäehdokkaan tekemän isyyden tunnustamisen. Monesti äiti tässä tapauksessa päätyykin kiistämään tunnustamisen, jolloin maistraatti ei anna vahvistusta isyyden tunnustamiselle. Tällöin miehelle syntyy vuoden mittainen kanneaika ja yleensä mies lähtee ajamaan kannetta isyyden vahvistamiseksi tuomioistuimessa. (Lastenvalvoja A, haastattelu 4.4.2014.)

Isyyslain uudistamistyöryhmän mukaan äidin oikeus vastustaa isyyden selvittämistä pitäisi poistaa. Nykyisin, jos äiti vastustaa isyyden selvittämistä, eikä mies tunnusta isyyttään, isyyttä ei selvitetä ollenkaan. Ongelmaksi koituu työryhmän mukaan se, että mies ei välttämättä ole edes tietoinen lapsen olemassaolosta. Äidin vastustamisoikeuden sijaan työryhmä antaisikin lastenvalvojalle oikeuden tehdä päätöksen selvittämisen keskeyttämisestä. (Isyyslain uudistaminen - Mietintöjä ja lausuntoja 56/2013, 68.)

Lastenvalvoja A suhtautuu kielto-oikeuden poistamiseen melko epäilevästi. Hän myöntää, että on lapsen edun mukaista, että lapsella on isä, ja hän myös sanoo, että äidit ovat hyvin tietoisia tästä asiasta. Hän ei kuitenkaan ymmärrä, miten isyys voidaan selvittää, jos äiti ei suostu puhumaan asiasta. Hänen mukaansa olisi suuri työ pakottaa äiti puhumaan siitä, kuka lapsen isä on ja tämä todennäköisesti vain lisäisi oikeudenkäyntejä isyyden vahvistamiseen liittyen. (Lastenvalvoja A, haastattelu 4.4.2014.)

2.2.4 Lastenvalvojan esitys selvittämisen keskeyttämisestä

Lastenvalvoja voi tehdä sosiaalilautakunnalle esityksen isyyden selvittämisen keskeyttämisestä, jos on ilmeistä, että isyyden vahvistamista varten ei ole saatavissa riittävästi tietoja. Lastenvalvoja voi tehdä ehdotuksen selvittämisen keskeyttämisestä esimerkiksi silloin, kun mies jää tuntemattomaksi, hänestä ei saada riittävästi tietoja tai häntä ei tavoiteta. (IsL 2:13 §; Gottberg 2011, 145; Kangas 2012, 47.)

Lastenvalvojan A mukaan on todella harvinaista, että lastenvalvoja ehdottaisi selvittämisen keskeyttämistä. Kuuden vuoden työurallaan lastenvalvoja A on itse ehdottanut keskeyttämistä kahteen kertaan. Molemmissa tapauksissa isyyttä oli yritetty selvittää vuosia. (Lastenvalvoja A, haastattelu 4.4.2014.) Isyyden selvittäminen on kymmenen vuoden aikana kunnassa B lopetettu lastenvalvojan toimesta vain kerran. Tässä tapauksessa oli kyse siitä, että isä oli ulkomailla ja selvittämistä oli yritetty jo vuosia. (Lastenvalvoja B, haastattelu 13.3.2014.)

Lastenvalvojan esittäessä sosiaalilautakunnalle isyyden selvittämisen keskeyttämistä, lapsen äidille annetaan mahdollisuus esittää käsityksensä lastenvalvojan esityksestä. Tämä edellyttää, että äidille voidaan antaa kutsu tilaisuuteen, jossa hän voi käsityksensä esittää. Käsityksen voi

esittää henkilökohtaisesti sosiaalilautakunnan kokouksessa tai kirjallisesti ilmoituksella. (IsyysA 673/1976, 5.1 §.)

Sosiaalilautakunnan antama päätös siitä, keskeytetäänkö isyyden selvittäminen vai jatketaanko sitä, annetaan äidille tiedoksi, jos hänen olinpaikkansa tiedetään. Päätökseen ei saa hakea muutosta. (IsyysA 5.2 §.) Jos sosiaalilautakunta päättää, että selvittäminen keskeytetään, lastenvalvojan velvollisuus huolehtia isyyden selvittämisestä lakkaa. Velvollisuuden lakkaamisesta huolimatta lastenvalvoja voi kuitenkin oma-aloitteisesti jatkaa selvittämistä, jos keskeyttämisen jälkeen on esimerkiksi tullut uutta näyttöä isyysasiassa ja selvitys voitaisiinkin nyt tehdä loppuun. Myös sosiaalilautakunta voi velvoittaa lastenvalvojan jatkamaan isyyden selvittämistä, jos se vaikuttaa tarkoituksenmukaiselta olosuhteiden muuttumisen vuoksi. (HE 90/1974 vp, 18.)

3 ISYYDEN TUNNUSTAMINEN

Kun lastenvalvoja isyyden selvittämisen jälkeen katsoo, että miehen isyys on näytetty toteen, hän varaa miehelle tilaisuuden tunnustaa isyytensä (IsL 2:12 §). Lastenvalvoja A kertoo, että suurimassa osassa tapauksia isyyden selvittäminen ja isyyden tunnustaminen tapahtuvat samalla kertaa, eli isäehdokas on yleensä mukana jo ensimmäisessä tapaamisessa lastenvalvojan luona. (Lastenvalvoja A, haastattelu 4.4.2014.)

Tunnustaminen on ensisijainen isyyden vahvistamistapa. Isyyden tunnustamisella voidaan viitata sekä tunnustamislauseman antamiseen että siihen oikeudellisten säännösten kokonaisuuteen, jota sovelletaan miehen halutessa vahvistuttaa isyytensä tunnustamismenettelyssä. (HE 90/1974 vp, 5.)

Tunnustaminen on kolmivaiheinen tapahtuma. Se alkaa tunnustamistahdonilmaisun antamisella. Tämän jälkeen tunnustaminen on hyväksyttävä. Hyväksymisen jälkeen se voimaansaatetaan, minkä jälkeen tunnustaminen saa sille tarkoitetut oikeusvaikutukset. (Kangas 2012, 51.)

Suurin osa lapsista syntyy avioliittoperheisiin. On kuitenkin yleistä, että isyys saatetaan voimaan isyyden tunnustamisen kautta. Isyyden määräytymisen avioliiton kautta lisäksi isyyden tunnustaminen on toinen hyvin yleisesti käytetty tapa saada isyys voimaan. Avioliiton ulkopuolella syntyneistä lapsista suuri enemmistö syntyy avopuolisoille. (Kangas 2012, 51; Salminen 2008, 7.) Kunnassa B vain joitain harvoja tapauksia lukuun ottamatta lapset ovat syntyneet avioliittoon (Lastenvalvoja B, haastattelu 13.3.2014). Myös kunnassa A suurin osa tapauksista on yhdessä asuvien avioliittoparien lapsia ja osuus suurenee entisestään, kun otetaan mukaan pariskunnat, jotka ovat yhdessä, mutta asuvat eri osoitteissa (Lastenvalvoja A, haastattelu 4.4.2014).

3.1 Tunnustamislauseman antaminen

Itseään isänä pitävän miehen, joka haluaa tunnustaa isyytensä, täytyy ilmoittaa olevansa lapsen isä henkilökohtaisesti alueellisesti toimivaltaiselle lastenvalvojalle. Isyys voidaan tunnustaa myös henkikirjoittajalle, julkiselle notaarille tai vihkipöytäkirjalle, jos mies tunnustaa avioliittoa solmittaessa olevansa kihlakumppaninsa lapsen isä. (IsL 3:15 §.)

Isyyden tunnustaminen on korostetun henkilökohtainen oikeustoimi, mikä tarkoittaa sitä, että isyys tunnustetaan aina henkilökohtaisesti. Valtuutetulla tai lakimääräisellä edustajalla ei siis ole mahdollisuutta pätevästi tunnustaa isyyttä miehen puolesta. Myös alaikäinen isä antaa tunnustamislausemansa henkilökohtaisesti. Tunnustamista ei voida tehdä esimerkiksi puhelimitse tai postitse. Henkilökohtaisuus on tärkeää, jotta tunnustamisen vastaanottaja voi varmistaa miehen henkilöllisyyden ja lisäksi todeta, että tunnustamislausema on annettu vapaaehtoisesti ja mies ymmärtää tunnustamisen merkityksen. Mies on siis kelpoinen tunnustamaan isyytensä alaikäisyydestä huolimatta, kunhan hän kykenee ymmärtämään tunnustamisen merkityksen. (IsL 3:15.1 §; HE 90/1974 vp, 21; Gottberg 2011, 149; Kangas 2012, 52.)

Välittömyysperiaatteen mukaisesti tunnustaminen tehdään aina viranomaisen edessä (IsL 3:15.1 §). Esimerkiksi Oulun kaupungissa isyys käydään pääsääntöisesti tunnustamassa ajanvarauksella lastenvalvojan luona (Oulun kaupunki 2014, viitattu 25.1.2014). Jos mies ei esimerkiksi sairautensa vuoksi voi itse saapua viranomaisen luo, viranomainen menee miehen luo vastaanottamaan tunnustamisen, jos mies on halukas tunnustamaan isyytensä (Kangas 2012, 52). Kunnan A lastenvalvoja A kertoo, että on tilanteita, joissa lapsen isä on esimerkiksi kuolemassa, jolloin lastenvalvojan täytyy kiirehtiä isän luokse ottamaan tunnustaminen vastaan. Tällöin jopa lastenvalvojan luona vieraileva asiakas jää toiseksi. (Lastenvalvoja A, haastattelu 4.4.2014.)

Mies voi tunnustaa isyytensä vasta lapsen syntymän jälkeen. Isyyttä ei kuitenkaan voi tunnustaa enää lapsen kuoleman jälkeen. (IsL 3:15 §.) Koska isyyden vahvistaminen on ensisijaisesti tarkoitettu lapsen oikeuksien suojaamiseksi, kuoleman jälkeinen tunnustaminen on estetty. Jos isyys voitaisiin tunnustaa lapsen kuoleman jälkeen, tunnustamista voitaisiin käyttää esimerkiksi perintöoikeudellisesti hyväksi. (HE 90/1974 vp, 21; Helin – arviomuistio isyyslain uudistamistarpeista (37/2011), 17.)

Jos tunnustamislauseman vastaanottaa joku muu kuin isyyden selvittämisestä huolehtinut lastenvalvoja, vastaanottaja toimittaa tunnustamista koskevan asiakirjan kyseiselle lastenvalvojalle. Valtaosassa tapauksista lastenvalvoja on kuitenkin se viranomainen, joka vastaanottaa tunnustamisen. (IsyysA 7 §; Gottberg 2011, 149.)

Äiti A:n mukaan isyyden tunnustamisessa olivat paikalla lastenvalvoja, lapsi sekä lapsen molemmat vanhemmat. Isyyden tunnustaminen tapahtuikin lastenvalvojan ja äidin neuvottelun yhteydessä. (Äiti A, haastattelu 26.2.2014.)

Isyyden tunnustaminen on muotosidonnainen oikeustoimi. Isyyden tunnustamisesta tehdään asiakirja, joka päivätään ja allekirjoitetaan. Sekä isyyden tunnustanut mies että tunnustamisen vastaanottava toimivaltainen viranomaisen allekirjoittavat asiakirjan. Lisäksi asiakirjan allekirjoittavat lapsi sekä äiti ja äidin aviomies, jos heidän täytyy hyväksyä tunnustaminen. Todistajien läsnäoloa ei kuitenkaan vaadita. (IsL 3:19 §; HE 90/1974 vp, 23.)

Jos lapsen äidille on annettu hedelmöityshoitoa ja voidaan pitää todistettuna, että lapsi on syntynyt sen tuloksena, lapsen isäksi vahvistetaan se mies, joka äidin kanssa yhteisymmärryksessä antoi suostumuksensa hedelmöityshoitoon (IsL 1:3a §). Tällöinkin lastenvalvoja tarjoaa miehelle tilaisuuden tunnustaa isyytensä. Isyys voidaan perustaa pelkästään miehen antamaan suostumukseen koskien hedelmöityshoitoa, jolloin ei ole merkitystä sillä, onko hoidossa käytetty suostumuksen antaneen miehen vai jonkun toisen miehen sukusoluja. (Gottberg 2011, 149; Salminen 2008, 10.)

Tunnustamisen vastaanottavista viranomaisista henkikirjoittajat ja julkiset notaarit ovat toimivaltaisia koko Suomessa. Isyyden voi tunnustaa myös ulkomailla Suomen ulkomaan edustukseen kuuluvassa lähetystössä tai edustustossa toimivalle julkiselle notaarille. Ulkomailla tunnustamislausuma voidaan antaa myös sille viranomaiselle, jolle isyyden selvittämistä koskevat asiat kyseisessä valtiossa kuuluvat. Solmiessaan avioliittoa lapsen äidin kanssa mies voi tunnustaa isyytensä myös vihkijälle. Tällöin tunnustamisen vastaanottaja selvittää miehelle tunnustamisen merkityksen ja oikeusvaikutukset ennen kuin mies antaa tunnustamislausuman. (IsL 3:15 §; Kangas 2012, 53.)

Lastenvalvoja A:n mukaan äidin asuessa Suomessa ja miehen asuessa ulkomailla isyyden tunnustaminen tapahtuu lähes samalla tavalla kuin täysin suomalaisissakin tapauksissa. Äiti saapuu lastenvalvojan luo ja jos äiti haluaa, että isyys selvitetään, äiti ja lastenvalvoja tekevät yhdessä selvittämispöytäkirjan. Miehen ollessa ulkomailla lastenvalvoja laittaa ulkoministeriön kautta isän asuinmaan Suomen konsulaattiin virka-apupyynnön. Jos mies haluaa isyystutkimuksen tehtäväksi, lastenvalvoja ottaa yhteyden Terveysten ja hyvinvoinnin laitokseen. Terveysten ja hyvinvoinnin

laitos lähettää tällöin tutkimusvälineet isyystutkimusta varten isän asuinmaahan. Isyys voidaan tällöin tunnustaa ulkomailla. (Lastenvalvoja A, haastattelu 4.4.2014.)

Lapsen ollessa vajaavaltainen tämän äidille sekä mahdolliselle määrätylle holhoojalle varataan tilaisuus tulla kuulluksi miehen tunnustamisen johdosta. Lapsen äitiä kuullaan siis silloinkin, kun äiti ei ole lapsensa holhooja eikä lapsi ole äitinsä huollettavana. Jos lapselle on määrätty holhooja, sekä holhoojalle että lapsen äidille varataan tilaisuus tulla kuulluksi. Kuulemisen voi tehdä sama henkilö, joka vastaanottaa tunnustamislausuman. Kuulemisen tarkoituksena on hankkia tietoja, joilla on merkitystä, kun miehen isyyttä tutkitaan. (IsL 3:18 §; HE 90/1974 vp, 22.)

Miehen ollessa vajaavaltainen myös hänen holhoojalleen varataan tilaisuus tulla kuulluksi tunnustamisen johdosta. Kuuleminen ei kuitenkaan ole tarpeen, jos isyytensä tunnustaneella on oikeus yksin käyttää puhevaltaansa tuomioistuimessa henkilöään koskevassa asiassa. Eli, jos vajaavaltaiseksi julistettu 18-vuotias kykenee ymmärtämään asian merkityksen, ei holhoojan kuuleminen ole välttämätöntä. Oikeudenkäymiskaaren mukaan yli 15-vuotiaalla on oikeus huoltajan tai muun laillisen edustajan ohella käyttää itsenäisesti puhevaltaansa henkilöään koskevassa asiassa, joten alaikäisen miehen vanhempia on kuultava aina. Miehen holhoojalla ei kuitenkaan ole oikeutta estää tunnustamisen voimaantuloa, jos isyydestä hankittua näyttöä voidaan pitää riittävänä isyyden saattamiseksi voimaan. (IsL 3:17 §; OK 12:1.2 §; HE 90/1974 vp, 22; Gottberg 2011, 149; Kangas 2012, 54.)

Isyyslain uudistamistyöryhmän mukaan nykyisen isyyslain säännökset siitä, että isyyttä ei voida tunnustaa ennen lapsen syntymää eikä lapsen kuoleman jälkeen, ovat jossain määrin puutteelliset. Työryhmän mukaan ei ole olemassa perusteita rajoittaa miehen oikeutta tunnustaa lapsi ennen tämän syntymää, jos isyydestä ei ole epäselvyyttä ja sekä mies että lapsen äiti ovat yksimielisiä isyydestä. Uudistamistyöryhmä ehdottaakin, että isälle annettaisiin mahdollisuus tunnustaa isyytensä äitiysneuvolakäyntien yhteydessä, jolloin vanhempien ei tarvitsisi tehdä mitään isyyden vahvistamisen eteen enää lapsen syntymisen jälkeen. Sekä miehen että lapsen äidin tulisi olla paikalla tunnustamistilaisuudessa henkilökohtaisesti ja äidin pitäisi hyväksyä miehen tekemä tunnustaminen. Tämän lisäksi miehelle annettaisiin mahdollisuus peruuttaa hänen ennen lapsen syntymää antama tunnustamisensa 30 päivän sisällä lapsen syntymästä. Peruuttaminen tulisi tehdä kirjallisesti. (Isyyslain uudistaminen - Mietintöjä ja lausuntoja 56/2013, 58–59, 66, 86.)

Lastenvalvoja A suhtautuu epäilevästi siihen, että isyys voitaisiin tunnustaa neuvolassa. Hän ei myöskään usko, että lastenvalvojan työt vähenisivät ollenkaan tämän uudistuksen myötä. Hän miettiikin, tekeekö neuvola selvittämispöytäkirjan ja tunnustamispöytäkirjan ja miten neuvolassa varmistutaan siitä, että mies on varmasti lapsen isä. Hän myös miettii, tekeekö neuvola myös yhteishuoltosopimuksen vai jääkö sen tekeminen kuitenkin lastenvalvojan tehtäväksi. Jos yhteishuoltosopimuksen tekeminen jää lastenvalvojan tehtäväksi, lastenvalvojan työt eivät periaatteessa vähene lainkaan ja tällöin vanhemmat joutuvat kuitenkin ottamaan yhteyden lastenvalvojaan lapsen syntymän jälkeen. (Lastenvalvoja A, haastattelu 4.4.2014.)

Myös lastenvalvoja B suhtautuu kriittisesti siihen, että isyys voitaisiin tunnustaa neuvolassa. Hän ihmettelee sitä, kenelle neuvolassa tunnustaminen oikein tehtäisiin, jos kyseessä ei olisi lastenvalvojan kaltainen viranomainen. (Lastenvalvoja B, haastattelu 13.3.2014.)

Helinin mukaan lapsen tunnustaminen etukäteen olisi eduksi niissä tapauksissa, joissa mies esimerkiksi sairastuu tai saa komennuksen tehtävään kumppaninsa ollessa raskaana. Tällöin mies voisi tunnustamalla lapsen etukäteen järjestää lapsen parempaan asemaan siltä varalta, että miehelle sattuu jotain raskauden aikana. (Helin - arviomuistio isyyslain uudistamistarpeista (37/2011), 19–20.) Myös suurin osa järjestöistä, jotka antoivat lausuntonsa arviomuistiosta (37/2011), antoivat kannatuksensa ajatukselle siitä, että isyys voitaisiin tunnustaa jo ennen lapsen syntymää (Silvola – lausuntotiivistelmä (6/2012), 19).

Uudistamistyöryhmä ehdottaa muutosta myös miehen mahdollisuuteen tunnustaa isyytensä lapsen kuoleman jälkeen. Muutos koskisi tilanteita, joissa lapsi kuolee niin pian syntymänsä jälkeen, ettei isyyttä ole voitu tunnustaa lapsen eläessä. Tunnustamislausuma tulisi ehdotuksen mukaan kuitenkin antaa vuoden kuluessa lapsen kuolemasta. Työryhmän mukaan isyyden tunnustaminen vie vanhemmilta voimavaroja esimerkiksi tilanteessa, jossa lapsi syntyy vakavasti sairaana, ja vanhemmat haluaisivat viettää aikaa sairaan lapsensa luona. Tunnustamisella kuoleman jälkeen lapsi voisikin esimerkiksi saada isänsä sukunimen kuoleman jälkeen. (Isyyslain uudistaminen - Mietintöjä ja lausuntoja 56/2013, 66–67, 93.)

Lastenvalvojan A mukaan isyyden tunnustaminen lapsen kuoleman jälkeen ei vaikuttaisi lastenvalvojan työhön. Lastenvalvoja B kuitenkin suhtautuu tähän ehdotukseen hieman kriittisesti. Hän-

tä mietityttää se, miten lastenvalvoja voi ajaa lapsen etua, jos tämä on jo kuollut. (Lastenvalvoja A, haastattelu 4.4.2014; Lastenvalvoja B, haastattelu 13.3.2014.)

3.2 Osapuolten vastustuksen merkitys

Lapsen ollessa täysivaltainen tai vähintään 15-vuotias, hänen täytyy hyväksyä miehen antama isyyden tunnustaminen, jotta se voitaisiin hyväksyä. Myös 18 vuotta täyttäneen vajaavaltaiseksi julistetun täytyy antaa hyväksyntänsä, jos hän kykenee ymmärtämään asian merkityksen. (IsL 3:16 §; OK 12:1 §.) Tämä tarkoittaa sitä, että täysi-ikäinen on kykenevä antamaan itseään sitovan tahdonilmaisun. Esimerkiksi dementoitunut henkilö ei kykene antamaan itseään sitovaa tahdonilmaisua. Lapsen ei tarvitse perustella ratkaisuaan, jos hän päättää vastustaa isyyden vahvistamista. (Gottberg 2011, 149; Kangas 2012, 57–58.)

Jos lapsen äiti on naimisissa lapsen syntymän hetkellä, lapsi saa isän isyysolettaman kautta. Jos aviomies ei kuitenkaan ole lapsen isä, aviomiehen isyys voidaan kumota sillä, että toinen mies tunnustaa isyytensä. Tämä kuitenkin vaatii sekä äidin että aviomiehen antaman hyväksynnän tunnustamislausumalle. Äidin aviomiehellä tarkoitetaan sitä miestä, joka lapsen syntymän aikaan oli äidin aviomies, eli miestä, joka on lapsen isä isyysolettaman perusteella. Sen sijaan, jos äiti on eronnut ja mennyt uudelleen naimisiin lapsen syntymän jälkeen, uuden aviomiehen hyväksyntää ei tarvita. (IsL 1:2 §, 1:4 §, 3:16a §; Kangas 2012, 56.)

Ulkopuolisen miehen, joka haluaa tunnustaa isyytensä, täytyy siis saada tunnustamiselleen hyväksyntä sekä lapsen äidiltä että tämän mahdolliselta aviomieheltä. Lisäksi hyväksyntä on saatava yli 15-vuotiaalta lapselta itseltään. Jos yksikin osapuoli kieltäytyy, eikä hyväksy miehen isyyden tunnustamista, tunnustamista ei voida vahvistaa. Tunnustaminen tapahtuu aina henkilökohtaisesti. (IsL 3:16-16a §; Gottberg 2011, 165; Kangas 2012, 56.)

Jos äiti, lapsi tai aviomies, jonka täytyy antaa tunnustamiselle hyväksyntänsä, ei ole saanut todistetavasti tietoa tunnustamislauseman antamisesta, lastenvalvoja antaa heille tiedon asiasta postitse saantitodistusta vastaan. Tämä edellyttää, että kyseisen henkilön olinpaikka on tiedossa. (IsyysA 8 §.)

3.3 Tunnustamisen voimaansaattaminen

Pelkästä isyyden tunnustamisesta ei seuraa automaattisesti se, että isyytensä tunnustanutta miestä tulisi pitää lapsen isänä (Kangas 2012, 49). Isyyden selvittämistä hoitava lastenvalvoja lähettääkin miehen tunnustamisen jälkeen tunnustamista koskevat asiakirjat sekä isyyden selvittämisestä laaditun pöytäkirjan lastenvalvojan toimialueen maistraatille (IsL 3:20 §).

Isyydellä on lähtökohtaisesti samat oikeusvaikutukset on se sitten tullut voimaan avioliiton isyysolettaman, isyyden tunnustamisen voimaansaattamisen tai isyyuskanteen vahvistamisen perusteella. Näitä oikeusvaikutuksia ovat esimerkiksi perintöoikeus, elatusvelvollisuus ja puhevalta lasta koskevissa asioissa. (Gottberg 2011, 168.) Lapsi perii rintaperillisenä omat vanhempansa (Perintökaari 2:1-2 §). Lapsella on myös oikeus riittävään elatukseen ja vanhemmat ovat vastuussa lapsensa elatuksesta. Riittävä elatus käsittää lapsen kehitystason mukaisten aineellisten ja henkisten tarpeiden tyydyttämisen, lapsen tarvitseman hoidon, koulutuksen ja koulutuksesta aiheutuvat kustannukset. (Laki lapsen elatuksesta 1:1-2 §.) Lapsen vanhemmat voivat myös päättää lapsen sukunimestä keskenään, eli lapsi voi saada myös isänsä sukunimen (Nimilaki 694/1985 2:2.2 §; Helsingin kaupunki 2013, viitattu 2.2.2014).

Erona isyysolettaman ja muiden oikeudellisen isyyden voimaansaattamistapojen välillä on kuitenkin se, että vanhempien ollessa avioliitossa keskenään molemmat vanhemmat ovat automaattisesti lapsensa huoltajia. Jos taas vanhemmat eivät ole keskenään naimisissa, lapsen isästä ei tule automaattisesti lapsen huoltajaa, vaan lapsen huoltajana toimii lapsen äiti. Vanhemmat voivat kuitenkin tässä tapauksessa sopia lapsen yhteishuoltajuudesta. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983 2:6-7 §.)

Lastenvalvoja huolehtii isyyden selvittämisestä, mutta tunnustamislausuma toimitetaan maistraatille, joka vahvistaa tunnustamisen. Vahvistetun tunnustamisen perusteella lapsella on oikeus saada isältään elatusta ja hän saa perintöoikeuden isäänsä nähden. Lisäksi hänellä on oikeus isäänsä sukunimeen. Oikeudellisen isyyden tunnustamisen yhteydessä vanhemmat voivat sopia lapsen huollosta, asumisesta, tapaamisesta ja elatuksesta. (Maistraatit 2014, viitattu 1.2.2014; Peruspalvelukeskus Oiva 2014, viitattu 1.2.2014.) Lastenvalvoja A kertookin, että isyyden tunnustamisen yhteydessä suurimmassa osassa tapauksista tehdään samalla myös sopimus yhteis-

huoltajuudesta. Jos vanhemmat asuvat erillään, samassa yhteydessä tehdään myös elatussopimus odottamaan isyyden vahvistamista. (Lastenvalvoja A, haastattelu 4.4.2014.)

Maistraatti hyväksyy tunnustamisen, jos isyyden selvittäminen on tapahtunut lain vaatimalla tavalla. Tunnustamisen hyväksymiseksi vaaditaan siis, että mies on antanut tunnustamislausumansa henkilökohtaisesti asiassa toimivaltaiselle viranomaiselle. Toiseksi vaaditaan, että lapsen äidille, tarvittaessa lapselle itselleen sekä lapsen holhoojalle ja on varattu tilaisuudet tulla kuulluksi asian johdosta. Kolmanneksi vaaditaan, että kaikki joiden hyväksyntä tunnustamiselle tarvitaan, ovat sen antaneet ja tunnustamisesta on tehty päivätty ja allekirjoitettu asiakirja. Neljänneksi vaaditaan vielä, ettei maistraatilla ole aihetta olettaa, että isyytensä tunnustanut mies ei ole lapsen isä. (IsL 3:15–20 §.)

Jos lapsen vanhemmat eivät ole yhtä mieltä isyyden vahvistamisesta, ei kummallakaan ole oikeutta yksin estää isyyden vahvistamista. Tämä pätee kuitenkin vain silloin, kun lapsi on nimenomaisesti syntynyt avioliiton ulkopuolella, eikä hänellä ole vielä isää. (HE 90/1974 vp, 23.) Äidin avioliitolla onkin vaikutusta asiaan, mutta sen sijaan mahdollisen isän parisuhdetilanne ei vaikuta asiaan mitenkään. Mies voi olla tahollaan naimisissa, rekisteröidyssä parisuhteessa, elää avoliitossa tai olla sinkku. Vaikka mies olisi esimerkiksi tahollaan avioliitossa, hän voi silti tunnustaa toisen naisen lapsen omakseen. Samoin mies ei voi vastustaa isyyden selvittämistä, vaikka hän eläisi tahollaan naimisissa. (Kangas 2013, 39.)

Jos tunnustaminen ei ole tapahtunut lain vaatimalla tavalla tai jos isyyttä koskevat selvitykset ovat puutteelliset, maistraatti kehottaa lastenvalvojaa huolehtimaan virheiden tai puutteiden korjaamisesta, isyyden selvittämisestä laaditun pöytäkirjan täydentämisestä tai mahdollisen lisäselvityksen hankkimisesta (IsL 3:21 §). Kun havaittu virhe tai puute on korjattu, isyyden tunnustamisasia-kirjat voidaan toimittaa uudelleen maistraattiin tunnustamisen hyväksymistä varten (Kangas 2012, 58). Kunnassa B maistraatti on pyytänyt lastenvalvojaa täydentämään pöytäkirjaa vain kerran. Kyseessä oli tapaus, jossa toinen vanhemmista ei ollut Suomen kansalainen. (Lastenvalvoja B, haastattelu 13.3.2014.) Lastenvalvoja A kertoo, että hänelle itselleen ei ole koskaan tullut pyyntöä pöytäkirjan täydentämisestä ja hän uskookin näiden tapausten olevan todella harvinaisia. (Lastenvalvoja A, haastattelu 4.4.2014.)

Maistraatin hyväksyessä tunnustamisen isyys tulee voimaan ja se kirjataan väestötietojärjestelmään. Maistraatti myös lähettää lastenvalvojalle jäljennöksen tunnustamisen hyväksymistä koskevasta päätöksestään. Lastenvalvoja puolestaan ilmoittaa maistraatin päätöksestä asianosaisille. (IsyysA 10 §, 12 §; Gottberg 2011, 150.) Äiti A:n mukaan isyyden tunnustamis- ja vahvistamisasiakirjat tulivat hänelle kotiin noin viikko isyyden tunnustamisen jälkeen (Äiti A, haastattelu 26.2.2014).

Maistraatin tekemään päätökseen tunnustamisen vahvistamisesta, oli se sitten hyväksyvä tai hylkäävä, ei saa hakea muutosta. Jos tunnustaminen hyväksytään, mutta mies ei olekaan lapsen isä, miehen täytyy nostaa isyyden kumoamiskanne, jos hän haluaa, että isyysuhde puretaan. Hylkäävästä päätöksestään maistraatti tekee perustellun päätöksen, jossa mainitaan ne syyt, joiden perusteella tunnustamista ei ole hyväksytty. Useimmiten tunnustamisen hyväksymättä jättäminen johtuu siitä, että äiti on vastustanut isyyden vahvistamista, eikä isyydestä ole saatu hankittua näyttöä. (Kangas 2012, 58–59; Salminen 2008, 12.)

4 ISYYDEN VAHVISTAMINEN TUOMIOISTUIMEN PÄÄTÖKSELLÄ

Suurin osa isyyksistä joko määräytyy suoraan avioliiton perusteella tai saatetaan voimaan miehen antaman vapaaehtoisen tunnustamislauseman perusteella. Sen sijaan kanteen käyttäminen isyyden vahvistamiseksi on paljon harvinaisempaa. Vuosittain alioikeuksissa käsitellään vain noin 70 isyyden vahvistamista koskevaa kannetta. Osalle lapsista ei myöskään eri syistä vahvisteta oikeudellista isää ollenkaan. (Kangas 2012, 42, 60; Salminen 2008, 7.)

Jos isyyden vahvistamista koskeva asia etenee tuomioistuimeen, isyyden selvittämisestä laadittu pöytäkirja annetaan tuomarille. Lastenvalvoja antaa pöytäkirjan tuomarille pyytäessään haastetta isyyden vahvistamiseksi. Jos haastetta on pyytänyt joku muu kuin lastenvalvoja, tuomari velvoittaa lastenvalvojan toimittamaan pöytäkirjan määräpäivään mennessä tuomioistuimen kansliaan. Jos isyyden selvittämistä ei ole vielä tässä vaiheessa toimitettu, lastenvalvoja huolehtii selvittämisestä viipymättä. Vastaajaksi haastetulla miehellä on oikeus tutustua pöytäkirjaan tuomioistuimen kansliassa, ja pyynnöstä hän saa siitä myös jäljennöksen. Tällä tavalla vältetään aiheettomat lykkäykset oikeudenkäynnissä. (IsL 4:27 §; HE 90/1974 vp, 27.)

Isyyden vahvistamiseen liittyvässä asiassa oikeuspaikkana toimii käräjäoikeus, jonka tuomipiirissä äidillä tai lapsella on kotipaikka tai vakituinen asuinpaikka. Jos tällaista tuomioistuinta ei ole, asia tutkitaan käräjäoikeudessa, jonka tuomipiirissä vastaajana olevalla miehellä on kotipaikka tai vakituinen asuinpaikka, tai missä hänellä on viimeksi ollut kotipaikka tai vakituinen asuinpaikka. (OK 10:12.1 §, 10:18 § 5 k.)

4.1 Osapuolten kanneoikeus

Isyyden vahvistamista koskevaa kannetta on oikeus ajaa lapsella ja miehellä. Mies voi ajaa kannetta, jos maistraatti ei ole hyväksynyt tunnustamista siksi, että sillä on ollut aihetta olettaa, ettei isyytensä tunnustanut mies ole lapsen isä. Lastenvalvojan A mukaan tämä yleensä johtuu siitä, että miehen tunnustettua lapsen äiti kiistää miehen tunnustamisen. Asiaa koskeva kanne on nostettava vuoden kuluessa siitä päivästä, kun mies sai tiedon maistraatin päätöksestä. (IsL 4:22 §; Lastenvalvoja A, haastattelu 4.4.2014.) Mies ei kuitenkaan voi ajaa kannetta, jos lapsella on jo isänä toinen mies joko avioliiton isyysolettaman kautta tai hyväksytyyn tunnustamiseen perusteella

(Kangas 2012, 61; Salminen 2008, 12). Lastenvalvojan A mukaan suurimmassa osassa tapauksista miehen ajaessa kannetta isyyden vahvistamiseksi kyseinen mies myös on lapsen isä, mikä selviää isyytustutkimuksen avulla (Lastenvalvoja A, haastattelu 4.4.2014).

Alaikäisen lapsen puolesta ja lapsen nimissä kannetta ajaa lastenvalvoja tai lapsen äiti, jos isyyttä ei saada vahvistetuksi tunnustamalla (Kangas 2012, 63; Gottberg 2011, 150). Isyyden vahvistamista koskevassa oikeudenkäynnissä alaikäisen puhevaltaa käyttää isyyden selvittämisestä huolehtinut lastenvalvoja ja hänen ohellaan puhevaltaa saavat käyttää lapsen huoltaja sekä lapsi itse, jos hän on täyttänyt 15 vuotta. Myös vajaavaltaiseksi julistettu 18 vuotta täyttänyt käyttää itsenäisesti puhevaltaansa, jos hän kykenee ymmärtämään asian merkityksen. (IsL 4:24 §; OK 12:1.2 §.)

Lastenvalvoja A kertoo, että äidin kanssa käydyn neuvottelun jälkeen isäehdokkaat pyydetään kutsulla saapumaan isyyttä koskevaan neuvotteluun lastenvalvojan luokse. Isälle annetaan yleensä kaksi eri aikaa neuvottelua varten. Jos isäehdokkaat ei saavu kumpanakaan varattuna ajankohtana neuvotteluun, äidiltä kysytään haluaako hän jatkaa isyyden selvittämistä. Jos äiti haluaa jatkaa selvittämistä, lastenvalvoja vie asian kanteena käräjäoikeuteen lapsen nimissä. (Lastenvalvoja A, haastattelu 4.4.2014.)

Kannetta ei voida ajaa lapsen puolesta, jos lapsella on oikeus itse käyttää puhevaltaansa oikeudenkäynnissä ja hän vastustaa oikeudenkäyntiä. Kannetta ei voida ajaa lapsen puolesta myöskään, jos lapsi on alle 15-vuotias ja hänen äitinsä vastustaa oikeudenkäyntiä. Tämä edellyttää, että lapsi on äidin huollossa tai hoidettavana. (IsL 4:25 §.)

Täysi-ikäiseksi tultuaan lapsi voi ajaa kannetta itsenäisesti. Myös 15 vuotta täyttäneellä lapsella on oikeus huoltajan tai muun laillisen edustajan ohella käyttää itsenäisesti puhevaltaansa henkilöään koskevissa asioissa. Isyyden vahvistaminen on henkilöä koskeva asia, joten 15 vuotta täyttänyt lapsi saa täten oikeudenkäynnin vireille riippumatta siitä, mikä hänen äitinsä suhtautuminen on kanteen nostamiseen. (OK 12:1.2 §; Kangas 2012, 61.)

Äidin vastustaessa isyyden selvittämistä lastenvalvoja selvittää isyyden vastustuksesta huolimatta, jos itseään isänä pitävä mies on tunnustanut isyytensä (IsL 2:8 §). Äiti ei siis pysty kieltämään isyyden selvittämistä, jos mies, joka katsoo olevansa lapsen isä, omasta aloitteestaan ottaa yhte-

yttä lastenvalvojaan ja tunnustaa isyytensä. Äidin kieltäytyessä myötävaikuttamasta isyyden selvittämiseen lastenvalvoja ei kuitenkaan todennäköisesti saa tarpeeksi tietoja isyyden selvittämiseksi, jolloin maistraatti ei voi antaa vahvistusta miehen tunnustamislausemalle. Tällöin mies voi nostaa kanteen isyyden vahvistamiseksi. Alle 15-vuotias lapsi, hänen edustajansa tai äitinsä eivät kuitenkaan siis voi kieltää isyytensä tunnustanutta miestä ajamasta kannetta isyyden vahvistamiseksi. Tuomioistuimella onkin esimerkiksi oikeus velvoittaa äiti ja lapsi veritutkimuksiin isyyden selvittämistä varten. Tuomioistuimella on myös käytössään pakkokeinoja, jos asianosaisista ei muuten saada verinäytettä isyystutkimusta varten. Pakkokeinoihin kuuluvat esimerkiksi velvoittaminen verikokeisiin sakon uhalla, tai jos sakko ei tehoa, osapuolet voidaan noutaa veritutkimuksiin poliisivoimin. (Gottberg 2011, 153–155; Kangas 2012, 62-63; Salminen 2008, 13-14.)

Isyyslain uudistamistarpeista tehdyn arviomuistion pohjalta lausuntonsa antaneista järjestöistä lähes kaikki olivat sitä mieltä, että miehen nykyinen kanneoikeus on liian rajoitettu (Silvola – lausuntotiivistelmä (6/2012), 20). Isyyslain uudistamistyöryhmä ehdottaakin, että miehen kanneoikeus laajennettaisiin myös tapauksiin, joissa mies voi olla lapsen isä, mutta lastenvalvoja on keskeyttänyt isyyden selvittämisen sillä perusteella, että lapsesta tai tämän äidistä ei ole saatu näyttää oikeusgeneettistä isyystutkimusta varten. (Isyyslain uudistaminen - Mietintöjä ja lausuntoja 56/2013, 102, 140.)

Nykyisen lain mukaan jos lapsi on kuollut, isyyden vahvistamista koskevaa oikeudenkäyntiä ei voida enää panna vireille tai jatkaa (IsL 4:23 §). Jos mies on kuollut, isyyden vahvistamiseksi käytävässä oikeudenkäynnissä vastaajiksi haastetaan hänen oikeudenomistajansa. Miehen oikeudenomistajia, eli kuolinpesän osakkaita, ovat lähtökohtaisesti miehen perilliset sekä eloonjäänyt puoliso. (IsL 4:26.4 §; Perintökaari 5.2.1965/40 18:1.1 §.)

Miehen kuoltua isyyden vahvistaminen kanneteitse onkin ainoa mahdollisuus, sillä miehen oikeudenomistajat eivät voi tunnustaa isyyttä kuolleen miehen puolesta. Raskaana olevan naisen ilmoittaessa lastenvalvojalle lapsen isän kuolemasta lastenvalvoja voikin virkansa puolesta pyytää terveydenhoitoviranomaisia ottamaan ja säilyttämään vainajasta tarvittavat näytteet isyystutkimusta varten. (Gottberg 2011, 150–151.)

Isyyslain uudistamistyöryhmä ehdottaa, että maistraatti voisi vahvistaa isyyden kuolleen miehen oikeudenomistajien antaessa siihen suostumuksensa. Tällöin ei tarvittaisi oikeudenkäyntimenet-

telyä selkeissä tapauksissa. Oikeudenomistajien suostumuksen perusteella isyyden vahvistaminen olisikin mahdollista vain, jos isyyden selvittäminen olisi toimitettu ja oikeusgeneettinen isyytutkimus olisi osoittanut miehen olevan lapsen isä. Oikeudenkäynti tulisi tällöin tarpeelliseksi vain siinä tapauksessa, että miehen oikeudenomistajat eivät joko anna suostumustaan tai joku heistä ei ole kykenevä antamaan suostumustaan. Kaikkien oikeudenomistajien tulisi olla täysivaltaisia luonnollisia henkilöitä, jotta he olisivat kykeneviä antamaan suostumuksensa. (Isyyslain uudistaminen - Mietintöjä ja lausuntoja 56/2013, 59, 68, 82, 99–100.)

4.2 Käsittely tuomioistuimessa

Isyyden vahvistamiseksi tuomioistuimessa vaaditaan, että mies on ollut sukupuoliyhdyntässä lapsen äidin kanssa lapsen siittämisen aikana, ja voidaan pitää todistettuna, että lapsi on tällöin siitetty. Jos mies kiistää olleensa sukupuoliyhdyntässä äidin kanssa lapsen siittämisaikana, lastenvalvoja hankkii lääketieteellisen asiantuntijalausunnon asiasta. (IsL 1:3 §; Kangas 2012, 66.)

Jos lapsi syntyy hedelmöityshoidon tuloksena, lapsen isäksi vahvistetaan mies, joka yhteisymmärryksessä äidin kanssa antoi suostumuksensa hedelmöityshoitoon. Jos äidille on annettu hedelmöityshoitoa yksin, lapsen isäksi vahvistetaan se mies, jonka siittiötä on käytetty äidin hedelmöittämiseen. Jos äidille on annettu hedelmöityshoitoa yksin ja isäksi halutaan vahvistaa mies, jonka siittiötä hedelmöityksessä on käytetty, se edellyttää kahta asiaa. Ensinnäkin edellytetään, että voidaan pitää todistettuna, että lapsi on syntynyt hedelmöityshoidon tuloksena. Toiseksi edellytetään, että siittiöiden luovuttaja on antanut suostumuksensa siihen, että hänet voidaan vahvistaa hedelmöityshoidon tuloksena syntyneen lapsen isäksi. (IsL 1:3a §; Laki hedelmöityshoidoista 22.12.2006/1237, 3:16.2 §.)

Tuomioistuin velvoittaa kantajan haastamaan vastaajiksi oikeudenkäyntiin kaikki ne miehet, joiden voidaan oikeudenkäynnissä tulleiden seikkojen perusteella aiheellisesti olettaa tulevan kysymykseen lapsen mahdollisena isänä. Lastenvalvoja nostaa kanteen isyyden vahvistamiseksi miestä vastaan, jos isyyden selvittämisen perusteella on aihetta olettaa, että mies on lapsen isä. Jos miehiä on useampia, heidät haastetaan kaikki vastaajiksi samaan oikeudenkäyntiin. Jos mies on kuollut, vastaajiksi haastetaan miehen oikeudenomistajat. Miehellä, jonka isyyden tunnustamista maistraatti ei ole hyväksynyt, on myös oikeus nostaa kanne isyyden vahvistamiseksi. Täl-

löin kanne on nostettava sekä lasta että jokaista miestä vastaan, jota tulevat kysymykseen lapsen mahdollisena isänä. (IsL 4:26 §; Salminen 2008, 13.)

Jos isyyden vahvistamista koskevaa kanteen ajetaan useampia miehiä vastaan, kantaja voi peruuttaa kanteensa jonkun miehen osalta, jos kyseinen mies ei vastusta kanteen peruuttamista ja tuomioistuin suostuu kanteen peruuttamiseen kuultuaan muita vastaajia. Miehellä on oikeus vastustaa kanteen peruuttamista omalta osaltaan, jotta hänellä on mahdollisuus saada kanne oikeusvoimaisesti hylätyksi. Jos kanteesta luovutaan, näin ei tapahdu, ja mies jää oikeudellisesti huomioon asemaan kuin sellainen vastaaja, jota vastaan nostettu kanne oikeusvoimaisesti hylätään. Ennen asian lopullista ratkaisemista myös tuomioistuin voi hylätä kanteen yhden tai useamman miehen osalta, jos oikeusgeneettisen isyystutkimuksen perusteella on pidettävä todistettuna, ettei kyseinen mies voi olla lapsen isä. Kantaja voi kuitenkin luopua kanteesta kaikkia vastaajia vastaan ilman tuomioistuimen suostumusta. (IsL 4:29 §; HE 90/1974 vp, 28.)

Oikeudenkäynnissä kaikilla, joilla on oikeus edustaa lasta, on siis oikeus tulla kuulluksi asian johdosta. Kuuleminen tarkoittaa tässä tapauksessa vain sitä, että henkilölle varataan tilaisuus ilmaista mielipiteensä asiasta oikeudenkäynnissä. Asia voidaan ratkaista huolimatta siitä, että joku jättää tilaisuuden tulla kuulluksi käyttämättä. Lapsen äiti saa aina käyttää alaikäisen lapsen puhevaltaa riippumatta siitä, onko äiti itse alaikäinen vai täyttänyt 18 vuotta. Tällöin edellytetään kuitenkin, että äiti vastaa lapsen hoidosta ja toimii lapsensa huoltajana. (Kangas 2012, 62–63.) Lastenvalvoja A sanoo, että jos lastenvalvoja ei ole se, joka lähtee ajamaan kanteen, lastenvalvojalla ei yleensä ole mitään tekemistä oikeudenkäynnin kanssa. Yleensä siis isän nostessa kanteen isyyden vahvistamiseksi lastenvalvoja on tietoinen asiasta, mutta hän ei osallistu mitenkään itse oikeudenkäyntiin. (Lastenvalvoja A, haastattelu 4.4.2014.)

Tuomioistuin määrää omasta aloitteestaan hankittavaksi kaiken sen selvityksen, minkä se katsoo olevan tarpeellista isyysasian ratkaisemisen kannalta. Tuomioistuin voi myös velvoittaa lastenvalvojan täydentämään isyyden selvittämisestä laadittua pöytäkirjaa. Isyyden vahvistamista koskevassa oikeudenkäynnissä ei saa kuulla asianosaisia tai heidän edustajiaan totuusvakuutuksen nojalla. (IsL 4:30 §.) Jos totuusvakuutuksen nojalla kuulusteltaisiin ihmisiä, tämä saattaisi väljennä näyttösaantoa lain tarkoituksen vastaisesti. Tärkeintä on siis selvittää, että mies on ollut äidin kanssa sukupuoliyhdyntässä siittämisaikana ja mies on siittänyt lapsen. (IsL 1:3 §; HE 90/1974 vp, 29.) Totuusvakuutuksen kielto perustuu siihen, että ennen isyyslakia vallitsi käytäntö, jonka

mukaan näytön jäätyä epävarmaksi äidin annettiin totuusvakuutuksen nojalla kertoa, mitä asiassa oli tapahtunut ja tuomioistuimen ratkaisu perustettiin sitten äidin kertomukseen. Tämä käytäntö haluttiin nykyistä isyyslakia säädettäessä poistaa. (Helin – arviomuistio isyyslain uudistamistarpeista 37/2011, 24.)

Lapsella voi olla vain yksi isä. Tuomioistuinkäsittelyssä miehen isyys joko vahvistetaan tai kanne hylätään. Jos vastaajina on useampia isäehdokkaita, isyys voidaan vahvistaa vain yhden miehen osalta, jolloin muiden miesten osalta kanne hylätään. Jos näyttö isyyden vahvistamiseksi ei riitä yhdenkään miehen osalta, kanne hylätään kaikkia miehiä vastaan. Tällöin lapsi jää isättömäksi. (Gottberg 2011, 154.)

Asianosaiset ovat itse vastuussa oikeudenkäyntikustannuksistaan. Asianosainen voidaan kuitenkin velvoittaa korvaamaan vastapuolen oikeudenkäyntikulut, jos siihen on erittäin painavia syitä ja korvaamista voidaan asianosaisten taloudellisiin oloihin nähden pitää kohtuullisena. (IsL 4:32 §.)

Jos miehen isyys vahvistetaan alioikeudessa, tuomio tulee lainvoimaiseksi siitä päivästä lukien, kun valituksen tekemiseen varattu määräaika on päättynyt. Tämä edellyttää kuitenkin sitä, ettei kukaan asianosainen ole valittanut tuomiosta. (IsL 4:31 §.)

Jos isyydestä annettuun tuomioon haetaan muutosta, muutoksenhakutuomioistuin eli hovioikeus käsittelee asian kaikkien asianosaisten osalta koko laajuudessaan, riippumatta siitä, kuka muutosta on hakenut. Hovioikeudella on kuitenkin velvollisuus tutkia asia vain asianosaisten kannalta. Jos isyyden vahvistamista koskevasta kanteesta on siis alioikeudessa luovuttu jotakin miestä kohtaan alioikeuden suostumuksella, ei hovioikeuden tarvitse tutkia isyyskysymystä uudestaan tällaisen miehen osalta. (IsL 4:33 §; HE 90/1974 vp, 30.)

Joskus on aihetta olettaa miehen, joka ei ole asianosaisena, olevan lapsen isä. Tällöin tälle miehelle varataan tilaisuus tulla kuulluksi asian johdosta. Jos tämän miehen isyyden tutkimista pidetään aiheellisena, asia palautetaan käsiteltäväksi kokonaisuudessaan alioikeuteen niin, että kyseinen mies haastetaan vastaajaksi. Samoin käy myös, jos vastaajaksi haastetaan mies, jota kohtaan kanteesta on alioikeudessa luovuttu. Muutoksenhakutuomioistuin huolehtii asian palauttamisesta alioikeuteen ja se myös määrää, että uusi isäehdokka on haastettava vastaajaksi. (IsL 4:33 §; HE 90/1974 vp, 30.)

4.3 Oikeusgeneettinen isyystutkimus tuomioistuinkäsittelyn yhteydessä

Oikeusgeneettisessä isyystutkimuksessa tutkitaan ihmisen geeniä, muuta periytyvää DNA:ta tai geenituotteita isyyden vahvistamiseksi tai kumoamiseksi. Tutkimus tehdään Kansanterveyslaitoksessa tai Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen laitoksessa. (Laki oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta 3.6.2005/378 1 §, 3 §.) Suurin osa tutkimuksista tehdään joko lastenvalvojan tai tuomioistuimen määräyksestä, mutta myös yksityishenkilöllä on oikeus pyytää isyystutkimus tehtäväksi (Kangas 2012, 50).

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen oikeusgeneettisten isyystutkimusten yksikkö tekee isyystutkimuksia lääkärin ottamista näytteistä. Tutkimuksissa käytetään DNA-tekniikkaa, jonka perusteella saadaan merkittävä näyttö siitä, onko mies lapsen biologinen isä vai ei. Isyystutkimuksia tehdään vuosittain noin tuhannessa isyyden selvittämistapauksessa. Tutkimus tehdään vuosittain noin 4000 näytteestä. Tutkimuksen tekeminen kestää noin kaksi viikkoa ja maksaa noin 255 euroa per tutkittu näyte. Lääkärin täyttää näytteenoton yhteydessä isyystutkimusta koskevan lomakkeen ”lääkäri täyttää” –osio kokonaisuudessaan. Puutteet lomakkeiden täyttämisen aiheuttavat paljon lisätyötä ja tutkimustulosten saaminen hidastuu. Puutteita ilmenee erityisesti lääkärin nimenselvennyksessä, näytteenottopäivässä ja -paikassa, henkilöllisyyden toteamiseen liittyvien asiakirjojen tiedoissa ja näytteenantajien allekirjoituksissa. Joskus näyte jää myös ottamatta äidistä, vaikka tutkimuksen tilaaja haluaisi myös sen, mikä myös osaltaan hidastaa testitulosten saamista. (Kangas 2013, 40; Soininen 2011, viitattu 2.2.2014; Oikeusgeneettiset isyystutkimukset 2014, viitattu 2.2.2014.)

4.3.1 Tutkimus asianosaisesta

Tuomioistuin voi määrätä tutkimuksen tehtäväksi käsitellessään isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevaa asiaa, jos asianosainen sitä vaatii tai tuomioistuin pitää sitä muuten tarpeellisenä. Tutkimus voidaan määrätä tehtäväksi lapsesta, äidistä ja oikeudenkäynnissä asianosaisena olevasta miehestä. Tutkimus voidaan määrätä tehtäväksi myös muusta miehestä, jos on aihetta olettaa, että hän on lapsen isä. (IsyystutkimusL 2 §, 4 §.) Kun yhden näytteen tutkiminen maksaa 255 euroa, maksaa tutkimus lapsesta, äidistä ja isäksi oletetusta miehestä yhteensä 765 euroa (Kangas 2013, 40).

Lastenvalvojan A mukaan, jos isäehdokka ei saavu lastenvalvojan kanssa käytävään neuvotte- luun, mutta lapsen äiti haluaa jatkaa isyyden selvittämistä, lastenvalvoja vie asian kanteena kärä- jäoikeuteen. Tällöin isäehdokka määrätään isyystutkimukseen. Ensimmäinen uhkasakko on 400 euroa, mutta lastenvalvojan A mukaan mies ei usein uhkasakosta huolimatta saavu testattavaksi. Toisella kerralla uhkasakko on yli 1000 euroa. Jos vielä kukaan isäehdokka ei saavu testattavaksi, poliisit hakevat miehen ja vievät tämän testattavaksi. (Lastenvalvoja A, haastattelu 4.4.2014.)

Ennen kuin tuomioistuin antaa määräyksen tutkimuksen tekemisestä, se varaa asianosaiselle ja tutkittavaksi määrättävälle tilaisuuden tulla kuulluksi asian johdosta. Jos tutkimus tehdään kadon- neen tai kuolleen vainajan kudosnäytteestä, tuomioistuin varaa tämän henkilön aviopuolisolle tai leskelle ja perillisille sekä mahdolliselle edunvalvojalle tilaisuuden tulla kuulluksi asian johdosta. (IsyystutkimusL 10 §.)

Jos tutkimus määrätään tehtäväksi elossa olevasta henkilöstä, tämä veloitetaan sakon uhalla määrääjassa osoittamaan todistuksella, että hänestä on otettu tarvittava näyte. Jos tutkittava on alle 15-vuotias, uhkasakko määrätään hänen lailliselle edustajalleen. (IsyystutkimusL 11.2 §.)

Jos henkilö, jolle uhkasakko on määrätty, ilman laillista estettä jättää antamatta tarvittavan näyt- teen, tuomioistuin voi tuomita hänet maksamaan uhkasakon ja asettaa myös uuden, korkeam- man uhkasakon. Jos on todennäköistä, ettei tutkittava tai tämän laillinen edustaja sakonuhasta huolimatta tule antamaan näytettä, voidaan tutkittava myös määrätä tuotavaksi näytteen ottami- seen. Tällöin voidaan määrätä, että näyte saadaan ottaa myös vastoin tutkittavan tai hänen lailli- sen edustajansa tahtoa. (IsyystutkimusL 12 §.)

Jos tutkittavaksi määrätty henkilö on kadonnut, tuomioistuin voi määrätä tutkimuksen tehtäväksi henkilöstä aiemmin otetusta ja saatavilla olevasta kudosnäytteestä. Tuomioistuin voi myös mää- rätä, että tutkimuksessa käytetään tästä henkilöstä aiemmassa tutkimuksessa saatuja tietoja. Näin voidaan toimia myös, jos henkilö on kuollut ja vainaja on kateissa, vainajaa ei voida luotetta- vasti tunnistaa tai vainaja on jo haudattu tai tuhattu. Jos vainajan olinpaikka sen sijaan tiede- tään, eikä häntä ole haudattu tai tuhattu, tuomioistuin voi määrätä tutkimuksen tehtäväksi vaina- jasta otettavasta kudosnäytteestä. (IsyystutkimusL 5 §.) Jos näyte otetaan jo haudatusta vaina- jasta, siihen tarvitaan vainajan oikeudenomistajien suostumus (Gottberg 2011, 151).

Seuraava Korkeimman oikeuden tapaus koskee verikokeisiin määräämistä uhkasakon uhalla.

Vuonna 1998 mies oli nostanut isyyden vahvistamiskanteen. Tiedoksi annettuun haasteeseen vastaajaksi oli merkitty lapsen äiti, mutta liitetyssä haastehakemuksessa oli myös lapsen nimi. Käräjäoikeus oli velvoittanut äidin ja lapsen sakon uhalla verikokeisiin ja osoittamaan todistuksella, että verikokeet on tehty. Äiti vaati, että kanne jätetään tutkimatta, koska vastaajaksi oli haastettu äiti vaikka isyyslain mukaan oikea vastaaja isyyden vahvistamisasiassa olisi lapsi. Äiti toimitti veritutkimuksia koskevan todistuksen vain omalta osaltaan, muttei lapsen osalta, koska lasta ei ollut haastettu oikein vastaajaksi oikeudenkäyntiin. Korkeimman oikeuden mukaan haasteessa oleva virhe on kuitenkin ollut merkityksetön, koska haastehakemuksesta oli tullut selkeästi ilmi myös lapsen nimi ja se, että asia koski isyyden vahvistamista. Täten äiti veloitettiin maksamaan uhkasakko. (KKO 1.3.2000 T 316, Finlex.)

Tutkimusta varten elossa olevasta henkilöstä otetaan verinäyte, mutta tarvittaessa näyte voidaan ottaa myös suun limakalvolta. Vainajasta näyte otetaan kudoksesta. Pyynnöstä vainajasta voi myös ottaa tarvittavan näytteen mahdollista tutkimusta varten ilman lesken ja perillisten suostumusta, jos pyynnön esittäjä antaa selvityksen siitä, että näyte voi tulla tarpeeseen isyyden vahvistamista tai kumoamista varten. Oikeus pyytää näytteen ottamista on samoilla henkilöillä, joilla on oikeus ajaa kannetta isyyden vahvistamiseksi tai kumoamiseksi. (IsyystutkimusL 13 §, 16 §.)

4.3.2 Tutkimus asianosaisen sukulaisesta

Joskus oikeusgeneettistä isyystutkimusta ei voida tehdä miehestä, jonka uskotaan olevan lapsen isä. Jos mies on esimerkiksi kadonnut, tuomioistuin voi määrätä tutkimuksen tehtäväksi miehen vanhemmista näiden suostumuksella. Tutkimus voidaan tehdä myös vanhempien ruumiista tai aiemmin otetusta kudoksenäytteestä, ellei ole syytä olettaa, ettei miehen vanhempi olisi eläessään antanut suostumustaan tutkimuksen tekemiseen. Vanhempien lisäksi tuomioistuin voi määrätä tutkimuksen tehtäväksi myös miehen muusta sukulaisesta tämän suostumuksella, jos sitä ei voida tehdä miehestä itsestään tai hänen vanhemmistaan. (IsyystutkimusL 6-7 §.)

Ennen kuin tuomioistuin määrää tutkimuksen tehtäväksi miehen vanhemmista tai muista sukulaisista, on asiasta pyydettävä kirjallinen lausunto tutkimuksen tekijältä. Lausunnossa pyydetään kertomaan edistääkö tutkimuksen tekeminen lähisukulaisista asian selvittämistä. Lausunto on annettava tiedoksi tutkittavalle henkilölle. (IsyystutkimusL 11.1 §.)

Tuomioistuimella on oikeus määrätä tutkimus tehtäväksi sakon uhalla vain isyysasiassa varsinaisista asianosaisista. Jos tutkimus joudutaan tekemään heidän sukulaisistaan, tuomioistuin ei voi määrätä tutkimusta tehtäväksi ilman heidän nimenomaista suostumustaan. Heitä ei siis voi sakon uhalla pakottaa tutkimukseen. (IsyystutkimusL 11.2 §.)

Seuraava Korkeimman oikeuden tapaus osoittaa sen, että verikokeisiin ei voida pakottaa muita kuin isyysasian varsinaiset asianosaiset.

Vuonna 1998 lastenvalvoja oli alaikäisen lapsen edustajana ajanut isyyden vahvistamiskannetta. Isänä pidetty mies oli kuitenkin kuollut ja kysymykseksi nousi se, voitiinko miehen äiti ja kaksi veljeä vastoin heidän tahtoaan velvoittaa antamaan isyyden selvittämiseksi tarvittavat verinäytteet. Käräjäoikeudessa omaiset oli velvoitettu verikokeisiin sakon uhalla. Myös hovioikeus katsoi, että omaisten yksityisyyden loukkaamisesta koituvaa haittaa oli pidettävä pienempänä kuin lapsen ihmisoikeuksille koituvaa haittaa. Korkein oikeus kuitenkin kumosi päätöksen siksi, että se oli lakiin perustumaton. (KKO 30.4.1999 T 1076, Finlex.)

4.4 Ennen isyyslain voimaantuloa syntyneet lapset

Lainsäädäntö ennen isyyslain voimaantuloa keskittyi enemmän elatusvelvollisen kuin isän löytämiseen. Mies voitiin velvoittaa maksamaan lapselle elatusapua tai asiasta pystyi tekemään sopimuksen. Miestä voitiinkin isän sijaan kutsua elatusvelvolliseksi. (Mikkola & Helminen 1994, 67.)

Isyyslain voimaantuloa koskevan lain (701/1975) 4 §:n mukaan isyyslain säännöksiä sovelletaan myös silloin, kun lapsi on syntynyt ennen lain voimaantuloa, ellei myöhemmissä pykälissä säädetä toisin. Ennen isyyslain voimaantuloa avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen oli mahdollista saada mieheltä elatusapua ilman, että mies tunnusti lapsen. Isyyslain tultua voimaan lastenvalvoja oli velvollinen toimittamaan isyyden selvittämisen, jos lapsi ei ollut täyttänyt 15 vuotta ja joko lapsen äiti tai lapsen laillisesti määrätty edunvalvoja oli ilmoittanut haluavansa, että lastenvalvoja huolehtii isyyden selvittämisestä. Isyyden selvittämisen jälkeen miehelle annettiin mahdollisuus tunnustaa isyytensä. (5-6 §.)

Lapsella tai hänen laillisesti määrättyllä edustajallaan oli myös oikeus ajaa isyyden vahvistamiskannetta, mutta se täytyi panna vireille viiden vuoden kuluessa isyyslain voimaantulosta. Kanneoikeus siis vanhentui ennen isyyslain voimaantuloa syntyneiden lasten osalta 1.10.1981. Kanneoikeus

ta ei myöskään voitu nostaa ollenkaan, jos mies oli kuollut. (Laki isyyslain voimaantuloa 7 §; Isyyslain uudistaminen - Mietintöjä ja lausuntoja 56/2013, 70.)

Lapsen äidillä ei ollut oikeutta nostaa isyyden kumoamiskannetta, jos lapsi oli syntynyt ennen isyyslain voimaantuloa. Myöskään mies ei voinut nostaa kumoamiskannetta, jos aviollisesta syn-typerästä annetun lain (409/1957) osoittamat määräajat olivat kuluneet umpeen ennen isyyslain voimaantuloa. Mies pystyi kuitenkin nostamaan kanteen määräajan jälkeenkin, jos hänellä oli ollut laillinen este tai muu erittäin painava syy, miksi kannetta ei ollut nostettu aikaisemmin. (IsL 5:35 §; Laki isyyslain voimaantuloa 9-10 §.)

Helin toteaa isyyslain uudistamistarpeita koskevassa arviomuistiossa (37/2011), että Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisuista voidaan päätellä, että ehdoton kanneaika, joka estää isyyskanteen nostamisen tilanteesta riippumatta voi johtaa yksityiselämän suojan loukkaamiseen. Intressi nostaa kanne määräajan umpeuduttua riippuukin useasta seikasta, kuten siitä, oliko lapsi tullut tietoisiksi biologisesta totuudesta ennen kanneajan umpeutumista, oliko lapsi kanneajan umpeutuessa sen ikäinen, että hän olisi itse voinut ajaa kannetta, kuluiko kanneaika lapsen iästä ja oikeustoimikelpoisuudesta riippumatta ja olisiko tarvittava näyttö isyydestä voitu esittää kanneajan puitteissa. Isyyslakia uudistettaessa tulisi Helinin mukaan harkita sellaista vaihtoehtoa, että isyys olisi edelleen tutkittavissa, jos lapsi ei ollut kanneajan päättyessä täyttänyt 23 vuotta. Tätä hän perustelee sillä, että henkilöt, jotka tulisivat tällaisessa uudistuksessa kysymykseen, eivät isyyslain tullessa voimaan olleet täyttäneet 18 vuotta. Lisäksi lapsen tulisi voida ajaa kannetta niissä tilanteissa, joissa lapsi on saanut tiedon mahdollisesta isästään vasta kanneajan päättyttyä. Kannetta ei kuitenkaan voitaisi tässä tapauksessa nostaa, jos lapsi olisi voinut kanneajan puitteissa yksinkertaisella tavalla selvittää todennäköisen isänsä henkilöllisyyden. Kaikki arviomuistion pohjalta lausuntonsa antaneet olivat sitä mieltä, että siirtymäsäännöstä tulisi muuttaa niin, että se vastaisi Euroopan ihmisoikeussopimuksen tavoitteita. (Helin - arviomuistio isyyslain uudistamistarpeista (37/2011), 34–35; Silvola – lausuntotiivistelmä (6/2012), 25.)

Euroopan ihmisoikeussopimuksessa Euroopan neuvoston jäsenet ovat sopineet velvollisuudesta kunnioittaa ihmisoikeuksia ja sopimuksessa määritellyjä oikeuksia ja vapauksia. Sopimuksen 8 artiklan mukaan jokaisella on oikeus nauttia kunnioitusta, joka kohdistuu hänen yksityis- ja perhe-elämäänsä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytännön mukaan oikeus isyyden vahvistamiseen kuuluu yksityiselämän suojan piiriin. Sopimuksen 14 artiklan mukaan sopimuksen oikeudet

ja vapaudet taataan ilman minkäänlaista sukupuoleen, rotuun, ihonväriin, kieleen, uskontoon, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin, kansalliseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään, kansalliseen vähemmistöön kuulumiseen, varallisuuteen, syntyperään tai muuhun asemaan perustuvaa syrjintää. (Euroopan ihmisoikeussopimus (Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi) sellaisena kuin se on muutettuna yhdennellätoista pöytäkirjalla 1 artikla; Isyyslain uudistaminen - Mietintöjä ja lausuntoja 56/2013, 29.)

Isyyslain uudistamistyöryhmä ehdottaa kannerajoituksen poistamista lasten osalta kokonaan. Näin ennen isyyslain voimaantuloa avioliiton ulkopuolella syntyneet lapset saisivat oikeuden nostaa isyyden vahvistamiskanteen. Työryhmän mukaan muutos on tarpeen, koska Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on katsonut useassa ratkaisussaan rajoituksen loukkaavan Euroopan ihmisoikeussopimusta. Isäksi vahvistettavan miehen ja hänen perheensä intressejä tulisi kuitenkin suojata. (Isyyslain uudistaminen - Mietintöjä ja lausuntoja 56/2013, 70.)

Työryhmä ehdottaakin, että lapsen perintöoikeutta rajoitettaisiin tällaisissa tapauksissa. Jos isäksi vahvistettava mies olisi jo kuollut, kun kanne nostetaan, isän myöhemmin vahvistamiskanteella saava ei saisi perintöoikeutta ollenkaan. Työryhmän mukaan perintöoikeus loukkaisi kuolinhetkellä olleiden perillisten tai testamentinsaajien oikeuksia ja omaisuudensuojaa. (Isyyslain uudistaminen - Mietintöjä ja lausuntoja 56/2013, 70.)

Työryhmän ehdotuksen mukaan perittävän ollessa elossa, kun isyyskanne nostetaan, tulisi perintöoikeuden laajuutta harkittaessa ottaa huomioon, että perittävä on aikaisemmin saattanut antaa ennakkoperintöjä, tehdä muita lahjoituksia ja järjestellä sukupolvenvaihdoksia. Näitä järjestelyjä ei työryhmän mukaan pitäisi voida rikkoa ja perintöoikeutta tulisi rajoittaa niin, ettei tällaisia luovutuksia voisi vaatia lisättäväksi jäämistöön. Perintöoikeuden antaminen ilman rajoituksia olisi kuitenkin työryhmän mukaan ongelmallista yleisen oikeusvarmuuden kannalta ja myös loukata muiden perillisten ja testamentinsaajien odotuksia. Se myös jättäisi huomiotta miehen oletetun tahdon, jonka hän on ilmaissut jättäessään isyyden tunnustamatta. Uudistamistyöryhmä ehdottaakin, että sen sijaan, että miehen tulisi tehdä testamentti rajoittaakseen perintöoikeuden lakiosaan, perintöoikeus rajoitettaisiin lakiosaan suoraan lain avulla. Täten työryhmä rajoittaisi perintöoikeuden lakiosaan, joka laskettaisiin ottamatta huomioon luovutukset, jotka on tehty ennen kuin kanne isyyden vahvistamiseksi oli pantu vireille. (Isyyslain uudistaminen - Mietintöjä ja lausuntoja 56/2013, 71.)

5 VIRHEELLISEN ISYYDEN KUMOAMINEN

Lapsen saadessa isän isyysolettaman tai tunnustamisen kautta, isyyden vahvistaminen ei aina välttämättä merkitse biologista totuutta. Tavallisimmin virheellisiä isyyksiä ilmenee avioliiton isyysolettaman mukaisissa isyyksissä, mutta myös tunnustettu isyys voi olla biologisesti virheellinen. Tämän vuoksi virheellinen isyys on mahdollista kumota. Kumoaminen voi tapahtua kahdella eri tavalla riippuen siitä, onko isyys määräytynyt avioliiton isyysolettaman kautta, vai onko mies tunnustanut lapsen omakseen. (IsL 1:4 §; Gottberg 2011, 158.)

Kanteen isyyden kumoamiseksi voi nostaa lapsen oikeudellinen isä, lapsen äiti tai lapsi itse (IsL 5:35 §). Lastenvalvojan tehtäviin ei kuulu isyyden kumoamiskanteen ajaminen. Osapuolten täytyy siis itse huolehtia asian viemisestä tuomioistuimeen siinä tapauksessa, että he haluavat isyyden kumotuksi. Lastenvalvojan tehtäviin ei kuulu myöskään tällaisissa kanteissa avustaminen. (Gottberg 2011, 160.) Kunnassa B lastenvalvojalta on pyydetty apua isyyden kumoamiseen liittyvissä asioissa kahdesti kymmenen vuoden aikana. Lastenvalvoja antoi tällöin avunpyytäjälle vanhat asiakirjat, mutta muuta apua isyyden kumoamiskannetta varten ei annettu. (Lastenvalvoja B, haastattelu 13.3.2014.) Lastenvalvoja A:n mukaan kunnassa A heiltä ei ole koskaan pyydetty apua isyyden kumoamiseen liittyvissä asioissa, mutta lastenvalvojat ovat kylläkin tietoisia tapauksista, joissa on huomattu, että mies ei olekaan isä (Lastenvalvoja A, haastattelu 4.4.2014).

Isyyden kumoamiseen liittyvässä asiassa oikeuspaikkana toimii käräjäoikeus, jonka tuomipiirissä lapsella on kotipaikka tai vakituinen asuinpaikka. Jos tällaista tuomioistuinta ei ole, asia tutkitaan siinä käräjäoikeudessa, jonka tuomipiirissä vastaajana olevalla miehellä on kotipaikka tai vakituinen asuinpaikka, tai hänellä on viimeksi ollut kotipaikka tai vakituinen asuinpaikka. (OK 10:12.2 §, 10:18 § 5 k.) Kuten oikeudenkäynnissä isyyden vahvistamiseksi, myös oikeudenkäynnissä isyyden kumoamiseksi tuomioistuin määrää omasta aloitteestaan hankittavaksi kaiken sen selvityksen, minkä se katsoo olevan tarpeellista asian ratkaisemiseksi. Myöskään asianosaisia tai heidän edustajiaan ei ole lupa kuulla totuusvakuutuksen nojalla. (IsL 4:30 §, 5:41 §.)

5.1 Syyt isyyden kumoamiselle

Lapsen äidin ollessa naimisissa lapsen syntymän hetkellä aviomiehestä tulee automaattisesti lapsen isä. Jos isyysolettaman mukainen isyys ei kuitenkaan ole totuus, aviomiehen isyys voidaan kumota tunnustamisella tai kanteella. (IsL 1:2 §, 1:4 §, 5:34.1 §.)

Aviomiehen isyys kumoutuu, kun toinen mies tunnustaa isyytensä ja maistraatti hyväksyy tunnustamisen. Toisen miehen antama isyyden tunnustamislausuma edellyttää avioliittoon syntyneen lapsen kohdalla kuitenkin sitä, että sekä lapsen äiti että äidin aviomies hyväksyvät tunnustamisen. Myös yli 15-vuotiaan lapsen tulee hyväksyä tunnustaminen samalla tavalla, kuin hänen pitäisi hyväksyä se muulloinkin isyyttä tunnustettaessa. (IsL 3:16–16a §, 5:34.4 §.) Aviomiehen isyys voidaan kumota myös kanteen johdosta tuomioistuimessa (IsL 1:4 §).

Jos lapsi on saanut isän tunnustamisen kautta, isyyttä ei voida kumota sillä, että toinen mies tunnustaa isyytensä. Sen sijaan tuomioistuin voi vahvistaa kanteen johdosta, ettei isyytensä tunnustanut mies ole lapsen isä. (IsL 1:4 §.) Jos vahvistettu isyys taas perustuu isyyden vahvistamiskanteeseen, isyyttä ei voida kumota edes kanteella. Tällöin kumoaminen tulee kysymykseen ylimääräisen muutoksenhaun kautta. (Salminen 2008, 8.)

Tuomioistuin vahvistaa kanteen johdosta, ettei mies ole lapsen isä, jos on selvitetty, että lapsen äiti on ollut sukupuoliyhdynnässä toisen miehen kanssa. Lisäksi on tietenkin pidettävä todistettuna, että lapsi on juuri tällöin siitetty. Tuomioistuin kumoaa isyyden myös silloin, jos lapsen periytyvien ominaisuuksien tai muun erityisen seikan perusteella voidaan pitää todistettuna, ettei mies ole lapsen isä. (IsL 5:34.1 §.) Kenenkään ei siis tarvitse osoittaa toista makaajaa, eli lapsen mahdollista biologista isää, vaan riittää, että oikeudellisen isän isyys osoitetaan mahdottomaksi (Gottberg 2011, 159).

Jos lapsi on siitetty ennen avioliittoa tai aikana, jolloin puoliset ovat asuneet erillään välien rikkoutumisen vuoksi, tuomioistuin voi vahvistaa kanteen johdosta, ettei aviomies ole lapsen isä. Isyyttä ei kuitenkaan kumota, jos on todennäköistä, että aviomies ja äiti ovat olleet sukupuoliyhdynnässä tai aviomiehen siittiöitä on käytetty hedelmöityshoitoon lapsen siittämisaikana. Isyyttä ei voida kumota, jos lapsi on syntynyt hedelmöityshoidon tuloksena ja aviomies on antanut suostumuksensa hedelmöityshoitoon. (IsL 5:34.2–5:34.3 §.) Jos isyytensä tunnustanut mies on antanut yh-

teisymmärryksessä lapsen äidin kanssa suostumuksensa hedelmöityshoitoon, ei isyyttä voida myöskään tällöin kumota sillä perusteella, että mies ei ole biologisesti lapsen isä. (IsL 1:3a §; Gottberg 2011, 166; Salminen 2008, 15.)

Seuraava oikeustapaus vahvistaa sitä, että isyyttä ei voida kumota vain siksi, että mies ei ole lapsen biologinen isä, jos äidille on vanhempien yhteisymmärryksessä annettu hedelmöityshoitoa.

Vuonna 1998 isyytensä tunnustanut mies oli vaatinut oikeudessa isyytensä kumoamista. Isyys oli vahvistettu tunnustamisen perusteella. Lapsen äidille oli tehty keinohedelmöitys toisen miehen siittiöillä ja isyytensä tunnustanut mies oli antanut tähän kirjallisesti suostumuksensa, koska hän oli itse hedelmätön. Kaikki oikeusasteet katsoivat, ettei miehen isyyttä voitu kumota vain siksi, ettei hän ole lapsen biologinen isä. (KKO 11.9.2000 T 1887. Finlex.)

Isyyden kumoamista koskeva oikeudenkäynti on erillinen oikeudenkäynti isyyden vahvistamis-oikeudenkäynnistä. Jos siis virheellinen isyys täytyy kumota, jotta toisen miehen isyys voidaan vahvistaa, virheellinen isyys tulee kumota ensin, minkä jälkeen toisen miehen isyys voidaan vahvistaa uudessa oikeudenkäynnissä. Vaihtoehtoisesti toinen mies voi myös tunnustaa isyytensä virheellisen isyyden kumoamisen jälkeen. (Gottberg 2011, 164.)

Oikeudellisen isyyden virheellisyydestä ei seuraa automaattisesti minkäänlaisia oikeusvaikutuksia. Oikeudellisten vanhempien tai lapsen täytyykin ryhtyä aktiivisiin toimiin, jos he haluavat oikeudentilan muuttuvan. Tämä tarkoittaa sitä, että jonkun, jolla on kanneoikeus isyyden kumoamiseksi, täytyy laittaa kanne vireille ja ajaa kannetta, jotta virheellinen isyys saadaan kumotuksi. (Salminen 2008, 8.)

5.2 Lapsen, lapsen äidin ja oikeudellisen isän kanneoikeus

Lapsen omalla kanneoikeudella ei ole määräaikaa. Lapsella on oikeus nostaa kanne isyyden kumoamiseksi niin kauan, kun edes toinen hänen oikeudellisista vanhemmistaan on elossa. Kannetta ei voida kuitenkaan enää nostaa, jos lapsen molemmat juridiset vanhemmat ovat kuolleet. Samoin lapsen oikeudellinen isä tai lapsen äiti eivät voi ajaa isyyden kumoamiskannetta, jos lapsi on kuollut. (IsL 5:37 §; Gottberg 2011, 159.)

Se, että molemmat vanhemmat ovat kuolleet, ei pitäisi isyylain uudistamistyöryhmän mukaan estää lasta ajamasta kannetta isyyden kumoamiseksi. Tätä perustellaan sillä, että lapsi voisi saada isän kuolleen isän isyyden kumoamisen jälkeen, jos toinen mies olisi halukas tunnustamaan lapsen. Tällöin vaadittaisiin, että oikeusgeneettinen isyystutkimus osoittaisi kyseessä olevan toisen miehen olevan lapsen biologinen isä. (Isyylain uudistaminen - Mietintöjä ja lausuntoja 56/2013, 62.)

Nykyisen lain mukaan aviomiehen ja lapsen äidin täytyy panna kanne isyyden kumoamiseksi vireille kahden vuoden kuluessa lapsen syntymästä. Isyytensä tunnustaneen miehen isyyden kumoamiseksi laskettava määräaika alkaa kuitenkin tunnustamisen vahvistamisesta. Jos osapuolilla on kuitenkin jokin laillinen este tai muu erittäin painava syy sille, että kannetta ei ole voitu laittaa vireille määräajan kuluessa, voivat he panna kanteen vireille määräajan päättymisen jälkeenkin. Laillinen este on esimerkiksi yksilön sairaus tai yleisen liikenteen keskeytyminen. (IsL 5:35 §; OK 12:28 §; Gottberg 2011, 159, 161.)

Yleisin muu erittäin painava syy, johon vedotaan, on se, että mies on määräajan jälkeen tutkitut-
tanut isyytensä ja saanut isyytensä poissulkevan lausunnon. Erittäin painavana syynä ei voida
kuitenkaan pitää sitä, että mies on kahden vuoden jälkeen saanut isyyden poissulkevan isyystut-
kimuslausunnon, jos miehellä on kanneajan kuluessa ollut jo aihetta epäillä isyyttään. Jos miehel-
lä puolestaan ei ole ollut mitään syytä epäillä isyyttään ennen kuin hän on saanut tiedon isyyten-
sä virheellisyydestä, on katsottava, että kyseessä on muu erittäin painava syy. (Gottberg 2011,
161; Salminen 2008, 16.)

Isyylain perustavoitteena on todellisen isyyden vahvistaminen. Vanhemmille asetettu kanneaja-
kuvastaa kuitenkin lain toista peruseriaatetta, mikä liittyy lapsen sosiaalisen perheaseman suo-
jaamiseen. Täten aikuisten katsotaan olevan velvollisia reagoimaan mahdolliseen virheelliseen
isyYTEEN lapsen ollessa pieni. Kanneajan päätyttyä heidän katsotaan hyväksyneen oikeudellisen
isyYDEN olemassaolon, vaikkei se välttämättä olisikaan biologisen totuuden mukainen. (Gottberg
2011, 160–161.)

Aviomies menettää oikeutensa nostaa kanteen isyyden kumoamiseksi, jos hän on lapsen synty-
män jälkeen kirjallisesti selittänyt lapsen omakseen siitä huolimatta, että hän on ollut tietoinen
lapsen äidin sukupuoliyhdyntästä toisen miehen kanssa. Sama koskee tilanteita, joissa toisen

miehen siittiöitä on käytetty äidin hedelmöittämiseen siittämissä aikana, ja mies on tietoinen tästä. (IsL 5:35 §.)

Lapsen kirjallinen selittäminen omaksi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että mies, joka on lapsen oikeudellinen isä, tekee testamentin tai jonkin muun asiakirjan, missä hän ilmaisee tahtonsa sitoutua juridisesti olemaan lapsen isä. Testamentissa tai muussa asiakirjassa oleva ilmaisu tarkoittaa myös sitä, että miehen kuoleman jälkeen myös hänen oikeudenomistajansa ovat menettäneet kanneoikeutensa isyyden kumoamiseksi. Tähän syynä on se, että oikeudenomistajien kanteet perustuvat yleensä aina taloudellisiin perintöintresseihin. Jos mies ei ole elinaikanaan itse osoittanut halua kumota isyytensä, ei myöskään miehen oikeudenomistajille ole tarkoituksenmukaista puuttua isyyksysymykseen. (Gottberg 2011, 162–163.)

Isyytensä tunnustanut mies menettää kanneoikeutensa tunnustaessaan lapsen omakseen, jos hän on tunnustamislausumaa antaessaan jo tietoinen virheellisen isyyden mahdollisuudesta. Tämä johtuu siitä, että tunnustamislausumaa pidetään lapsen kirjallisena selittämisenä omaksi. Isyytensä tunnustaneen miehen isyys voidaankin tällöin kumota vain äidin tai lapsen vireille paneman kanteen johdosta. (Gottberg 2011, 162; Salminen 2008, 16.)

Isyyden kumoamiseksi nostettava kanne nostetaan jokaista vastaan, jolla kantajan ohella olisi oikeus kanteen nostamiseen. Lapsi siis haastaa vastaajiksi äidin ja miehen, ja äiti haastaa vastaajiksi miehen ja lapsen. Mies puolestaan haastaa vastaajiksi äidin ja lapsen. Jos oikeudenkäynnissä esille tulleiden seikkojen perusteella on aihetta olettaa, että tietty mies, joka ei ole oikeudenkäynnissä asianosaisena, on lapsen isä, tuomioistuin varaa myös hänelle tilaisuuden tulla kuulluksi. (IsL 5:38–39 §; HE 90/1974 vp, 33.)

Vaikka 15 vuotta täyttäneellä lapsella on oikeus saada isyyden vahvistaminen estetyksi, lapsella ei ole oikeutta estää isyyden kumoamista. Myöskään lapsen äidin mielipiteellä ei ole merkitystä, jos oikeudellinen isä nostaa kanteen isyytensä kumoamiseksi. (Gottberg 2011, 164.)

5.3 Muiden kanneoikeus

Jos aviomies on kuollut ennen kuin hänen kanneoikeutensa on kulunut umpeen, on hänen eloon jääneellä puolisoillaan sekä jokaisella, joka lapsen ohella tai lapsen jälkeen on miehen lähin peril-

linen, oikeus nostaa kanne isyyden kumoamiseksi vuoden kuluessa miehen kuolemasta. Vuoden kanneaika on oikeudenomistajien minimikaneaika ja on oikeudenomistajien käytettävissä silloinkin, kun miehen oma kanneaika olisi ollut esimerkiksi vain kuukausi. Jokaisella perillisellä on siis itsenäinen oikeus nostaa kanne. Jos aviomiehellä itsellään olisi ollut käytettävissään vuotta pitempi kanneaika, myös oikeudenomistajilla on käytettävissään tämä sama aika kanteen nostamiseksi. (IsL 5:36 §; Kangas 2012, 72, 75.)

Jos miehellä kuollessaan oli pitempi kuin vuoden kanneaika, oikeudenomistajilla ei kuitenkaan ole yli vuoden kanneaikaa, jos heihin on kohdistettu vaatimus perustuen siihen, että mies on lapsen isä. Jos mies ei kuitenkaan ole asunut pysyvästi lapsen kanssa, miehen oikeudenomistajat eivät ole menettäneet kanneoikeuttaan ennen kuin on kulunut vuosi siitä, kun heihin on kohdistettu vaatimus perustuen siihen, että mies on lapsen isä. (IsL 5:36 §; Kangas 2012, 75–76.)

Tyypitilanteena on se, kun mies ei ole asunut pysyvästi lapsen kanssa. Hän on saattanut onnitua salaamaan vaimoltaan ja perheeltään sen, että hänellä on avioliiton ulkopuolella syntynyt lapsi. Jos mies tällöin kuolee, hänen oikeudenomistajansa eli esimerkiksi eloonjäänyt puoliso ja lapset, eivät ole menettäneet kanneoikeuttaan ennen kuin vuoden kuluttua siitä, kun heihin on kohdistettu vaatimus, joka perustuu siihen, että mies on lapsen isä. (Kangas 2012, 75–76.)

Isyyslain uudistamistyöryhmä ehdottaa mietinnössään, että oikeudenomistajien oikeus nostaa kanne isyyden kumoamiseksi vuoden kuluessa siitä, kun heihin on kohdistettu vaatimus perustuen miehen isyyteen, poistettaisiin. Lapsen olemassaolo voi tulla yllätyksenä kuolleen miehen mahdolliselle puolisolle ja muille perillisille. Jos mies ei kuitenkaan ole itse riitauttanut isyyttään elinaikanaan, ei työryhmän mielestä ole olemassa perusteita sille, että oikeudenomistajilla olisi oikeus riitauttaa isyys vain siksi, että jostain ilmaantuu yhtäkkiä uusi perillinen. (Isyyslain uudistaminen - Mietintöjä ja lausuntoja 56/2013, 117.)

Yleistestamentin saaja ei ole miehen oikeudenomistaja, koska hän ei ole miehen perillinen vaan vain kuolinpesän osakas (IsL 5:36 §; Työryhmämietintö 2013, 88, 116). Seuraava oikeustapaus vahvistaa sitä käsitystä, että yleistestamentin saajalla ei ole kanneoikeutta isyyden kumoamiseksi eikä edes oikeutta jatkaa tällaisen kanteen ajamista.

Vuonna 2010 aviomies oli pannut vireille isyyden kumoamista koskevan kanteen, mutta kuoli asian ollessa vireillä Korkeimmassa oikeudessa. Kukaan lähimmistä perillisistä ei ilmoittanut jatkavansa kanteen ajamista, mutta yleistestamentin saaja sen sijaan olisi ollut halukas jatkamaan kanteen ajamista. KKO:n mukaan isyyslain ilmaisua perillinen tulee tulkita samalla tavalla kuin perintöoikeudessa. Perintökaareissa ilmaiset perillinen ja testamentin saaja tarkoittavat eri asioita. Tällöin perillisellä tarkoitetaan perittävän sukulaista tai puolisoa, jolla olisi lain nojalla oikeus perintöön. Näin KKO on katsonut, ettei yleistestamentin saajalla ole oikeutta jatkaa miehen vireille panemaa isyyden kumoamiskannetta. (KKO 6.7.2011 T 1597, Finlex.)

Kuten aviomiehen oikeudenomistajilla, myös silloin, jos isyytensä tunnustanut mies on kuollut ennen kuin hänen kanneoikeutensa on kulunut umpeen, on hänen eloon jääneellä puolisoallaan sekä jokaisella, joka lapsen ohella tai lapsen jälkeen on miehen lähin perillinen, oikeus nostaa kanne vuoden kuluessa miehen kuolemasta. Myös tunnustaneen isän kohdalla tämä edellyttää sitä, että miehellä itsellään olisi ollut kanneaikaa vielä jäljellä. (IsL 5:36 §; Salminen 2008, 16.)

Seuraava Korkeimman oikeuden ratkaisu vahvistaa sitä käsitystä, että isyytensä tunnustaneen miehen antamaa tunnustamislausemaa pidetään lapsen kirjallisena selittämisenä omaksi, jos mies on ollut tietoinen virheellisen isyyden mahdollisuudesta jo tunnustaessaan lapsen omakseen. Tällöin myöskään miehen kuoleman jälkeen hänen oikeudenomistajillaan ei ole kanneoikeutta isyyden kumoamiseksi.

Vuonna 1987 jo kuolleen, isyytensä tunnustaneen miehen vanhemmat ajoivat kannetta poikansa tunnustaman isyyden kumoamiseksi. Kannetta ajettiin sillä perusteella, että isyytensä tunnustanut mies ei ollut seurustellut lapsen äidin kanssa lapsen siirtämisaikana ja lisäksi oli tiedossa, että lapsen äiti oli ollut sukupuoliyhdyntänsä ainakin yhden muun miehen kanssa lapsen siirtämisaikana, eikä hän ollut ollut sukupuoliyhdyntänsä isyytensä tunnustaneen miehen kanssa tuona aikana. Kanne hylättiin sillä perusteella, ettei kanteen nostajilla ollut kanneoikeutta, koska isyytensä tunnustanut mies oli tunnustamislauseman antaessaan ollut tietoinen siitä, että lapsen äiti oli ollut sukupuoliyhdyntänsä toisen miehen kanssa lapsen siirtämisaikana. Isyytensä tunnustaneen miehen tunnustamislausemaa pidettiin lapsen kirjallisena selittämisenä omaksi, koska hän oli tunnustamislausemaa antaessaan jo tietoinen siitä, ettei lapsi välttämättä ole biologisesti hänen. (KKO 31.1.1989 T 277.)

Ulkopuolinen ei voi vaatia lapsen juridisen isän isyyden kumoamista. Vaikka aviomiehen tai isyytensä tunnustaneen miehen isyys olisi biologisesti mahdollon, ulkopuolisella ei ole oikeutta ajaa kumoamiskannetta. Täten esimerkiksi ulkopuolinen mies, joka pitää itseään lapsen isänä, ei voi hakea toisen miehen juridisen isyyden kumoamista. Myöskään millään viranomaisella ei ole oike-

utta ajaa kumoamiskannetta. (IsL 5:35 §; Gottberg 2011, 163.) Niemisen mukaan itseään isänä pitävän miehen oikeus nostaa kanne olisi ongelmallinen, koska olisi vaikeaa arvioida, onko aviomiehen isyyden kumoaminen lapsen edun mukaista (2013, 192).

Helinin isyyslain uudistamistarpeita koskevan arviomuistion (37/2011) mukaan biologisen isän oikeus riitauttaa aviomiehen isyys olisi omiaan rikkomaan perhe-elämää. Isänä itseään pitävän oikeus ajaa kannetta aviomiehen isyyden kumoamiseksi voisi myös johtaa tilanteisiin, joissa oikeutta käytettäisiin kiusantekoon. Tilanne on kuitenkin hänen mukaansa toinen, jos aviomies ei ole asunut lapsen kanssa tämän syntymän jälkeen, äidin ja aviomiehen välillä ei ole enää perhe-elämää, eikä aviomiehen ja lapsen välille ole muutenkaan syntynyt vanhemman ja lapsen välistä suhdetta. (Helin – arviomuistio isyyslain uudistamistarpeista 37/2011, 29.)

Isyyslain uudistamistyöryhmä ehdottaakin uuteen lakiin muutosta kanneoikeuteen itseään isänä pitävän miehen kohdalle. Ehdotuksen mukaan itseään isänä pitävä mies voisi vaatia kanteella aviomiehen isyyden kumoamista tietyin ehdoin. Ensinnäkin vaaditaan, että äiti ja aviomies ovat asuneet erillään lapsen syntymän aikaan. Toiseksi vaaditaan, että äiti ja itseään isänä pitävä mies ovat asuneet yhdessä lapsen syntymän aikaan ja mies on osallistunut lapsen hoitoon tai miehen ja lapsen välille on muutoin muodostunut perheyhteyteen rinnastettava suhde. Kolmanneksi vaaditaan, että tuomioistuin näkee kanteen olevan lapsen edun mukainen. Mies voisi kuitenkin vaatia kanteella vain aviomiehen isyyden kumoamista. Jos lapsella on jo isä hyväksytyt tunnustamislauseman perusteella, itseään isänä pitävällä miehellä ei olisi kanneoikeutta. (Isyyslain uudistaminen - Mietintöjä ja lausuntoja 56/2013, 69, 113–114.)

JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyön tutkimuskysymyksiä ovat 1) Miten isyyden selvittäminen ja tunnustaminen tapahtuvat? 2) Milloin isyysasia ratkaistaan tuomioistuimen päätöksellä? 3) Miten isyys kumotaan ja miksi? 4) Millaisia muutoksia isyyslain kokonaisuudistamisprosessin eri vaiheissa on ehdotettu?

Äidin aviomies on lapsen isä (IsL 1:2 §). Jos lapsen äiti kuitenkin ei ole avioliitossa lapsen syntyessä, lapsi kirjataan isättömäksi (Gottberg 2011, 143). Tällöin isyys selvitetään ja vahvistetaan (IsL 1:3 §). Isyyden selvittämisessä hankitaan tietoja, joiden perusteella miehen isyys voidaan vahvistaa (IsL 2:5 §).

Äidin kotipaikan lastenvalvoja huolehtii isyyden selvittämisestä. Lastenvalvoja varaa äidille tilaisuuden osallistua isyyden selvittämistä koskevaan neuvotteluun ennen kuin hän aloittaa isyyden selvittämisen. Neuvottelu aloitetaan, kun lastenvalvoja on saanut tiedon avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen syntymästä. Neuvottelussa lastenvalvoja selostaa äidille isyyden vahvistamisen vaikutukset lapsen oikeudelliseen ja taloudelliseen asemaan sekä ne toimenpiteet, joita lastenvalvoja käyttää, kun hän hankkii isyyttä koskevia tietoja. Neuvottelun päättyessä lastenvalvoja tiedustelee lapsen äidiltä, haluaako äiti lastenvalvojan huolehtivan isyyden selvittämisestä. (IsL 2:6-8 §.)

Jos äiti kieltäytyy isyyden selvittämisestä, hän allekirjoittaa siitä erillisen asiakirjan. Äiti voi kuitenkin myöhemmin muuttaa mieltään ja pyytää selvittämisen aloittamista tai jatkamista. (IsL 2:13 §; Gottberg 2011, 145.) Äidin vastustaessa isyyden selvittämistä lastenvalvojan tulee kuitenkin selvittää isyys vastustuksesta huolimatta, jos mies on tunnustanut isyytensä (IsL 2:8 §). Tunnustamistilaisuudessa ehdottomana edellytyksenä on se, että vanhemmilla on mukana henkilöllisyystodistukset (Lastenvalvoja A, haastattelu 4.4.2014). 15 vuotta täyttäneellä lapsella on oikeus vastustaa isyyden vahvistamista. Sama oikeus on vajaavaltaiseksi julistetulla 18 vuotta täyttäneellä, joka kykenee ymmärtämään asian merkityksen. Jos lapsi, jolla on siihen oikeus, vastustaa isyyden vahvistamista, isyyttä ei selvitetä. (IsL 3:16 §, 6:43 §; OK 12:1 §.)

Lastenvalvoja hankkii isyyden vahvistamista varten tarpeelliset tiedot lapsen äidiltä sekä muilta henkilöiltä, jotka voivat antaa tietoja lapsen isyyttä koskevista seikoista. Äidin täytyy ilmoittaa lastenvalvojalle kaikki miehet, joiden kanssa hän on ollut sukupuoliyhdyntässä lapsen siittämisai-

na, eli kaikki potentiaaliset isäehdokkaat. (IsL 2:9–10 §.) Isyyden selvittäminen voidaan aloittaa äidin pyynnöstä jo ennen lapsen syntymää. Selvittäminen voidaan kuitenkin lopettaa ja isyys voidaan tunnustaa vasta lapsen syntymän jälkeen. (IsL 2:8 §; Kangas 2012, 47, 52.) Isyys selvitetään aina, jos lapsi on syntynyt avioliiton ulkopuolella, vaikka miehen isyys olisi varma ja vanhemmat olisivat yhtä mieltä asiasta (Gottberg 2011, 148). Kun lastenvalvojalla on tiedossaan isäehdokas, hän ottaa mieheen yhteyttä ja kutsuu tämän neuvotteluun. Jos lapsen äidin ja mahdollisen isän kertomukset ovat yhdenmukaisia, ja lapsen äiti sekä isäehdokas ovat asuneet samassa taloudessa ja olleet toistuvasti sukupuoliyhteydessä, ei ole aihetta tehdä oikeusgeneettistä isyys-tutkimusta. (Gottberg 2011, 145–146.)

Kun lastenvalvoja isyyden selvittämisen jälkeen katsoo, että miehen isyys on näytetty toteen, hän varaa miehelle tilaisuuden tunnustaa isyytensä (IsL 2:12 §). Isyyden tunnustaminen on korostetun henkilökohtainen oikeustoimi, mikä tarkoittaa sitä, että isyys tunnustetaan henkilökohtaisesti viranomaisen edessä. Jos mies ei esimerkiksi sairautensa vuoksi voi itse saapua lastenvalvojan luo, lastenvalvoja menee miehen luo vastaanottamaan tunnustamisen, jos mies on halukas tunnustamaan isyytensä. Mies voi tunnustaa isyytensä vasta lapsen syntymän jälkeen. Isyyttä ei kuitenkaan voi tunnustaa enää lapsen kuoleman jälkeen. (IsL 3:15.1 §; Kangas 2012, 52.)

Lapsen ollessa vajaavaltainen äidille sekä lapselle mahdollisesti määrätyle holhoojalle varataan tilaisuus tulla kuulluksi miehen tunnustamisen johdosta. Miehen ollessa vajaavaltainen myös hänen holhoojalleen varataan tilaisuus tulla kuulluksi tunnustamisen johdosta. (IsL 3:17–18 §; HE 90/1974 vp, 22.) Lapsen ollessa täysivaltainen tai vähintään 15-vuotias, hänen täytyy hyväksyä miehen antama isyyden tunnustaminen. Myös 18 vuotta täyttäneen vajaavaltaiseksi julistetun täytyy antaa hyväksyntänsä, jos hän kykenee ymmärtämään asian merkityksen. (IsL 3:16 §; OK 12:1 §.)

Isyyden selvittämistä hoitava lastenvalvoja lähettää tunnustamista koskevat asiakirjat sekä isyyden selvittämisestä laaditun pöytäkirjan lastenvalvojan toimialueen maistraatille hyväksyttäväksi (IsL 3:20 §). Maistraatti hyväksyy tunnustamisen, jos isyyden selvittäminen on tapahtunut lain vaatimalla tavalla ja maistraatilla ei ole aihetta olettaa, että isyytensä tunnustanut mies ei ole lapsen isä. (IsL 3:15–20 §.) Maistraatin hyväksyessä tunnustamisen isyys tulee voimaan ja se kirjataan väestötietojärjestelmään. Lastenvalvoja ilmoittaa maistraatin päätöksestä asianosaisille. (IsyysA 10 §, 12 §; Gottberg 2011, 150.)

Tunnustaminen saa sille tarkoitetut oikeusvaikutukset vasta maistraatin hyväksynnän jälkeen. (IsL 3:20 §; Kangas 2012, 51.) Isyyden tunnustaminen on avioliiton isyysolettaman lisäksi toinen hyvin yleisesti käytetty tapa saada isyys voimaan. Avioliiton ulkopuolella syntyneistä lapsista suuri enemmistö syntyy avopuolisoille. (Kangas 2012, 51; Salminen 2008, 7.)

Isyydellä on lähtökohtaisesti samat oikeusvaikutukset on se sitten tullut voimaan avioliiton isyysolettaman, isyyden tunnustamisen voimaansaattamisen tai isyyuskanteen vahvistamisen perusteella. Näitä oikeusvaikutuksia ovat esimerkiksi perintöoikeus, elatusvelvollisuus ja puhevalta lasta koskevissa asioissa. (Gottberg 2011, 168.) Erona isyysolettaman ja muiden oikeudellisen isyyden voimaansaattamistapojen välillä on se, että vanhempien ollessa avioliitossa keskenään molemmat vanhemmat ovat automaattisesti lapsensa huoltajia. Jos taas vanhemmat eivät ole naimisissa, lapsen isästä ei tule automaattisesti lapsen huoltajaa, vaan lapsen huoltajana toimii lapsen äiti. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 2:6-7 §.)

Lastenvalvoja A:n mukaan suurimmassa osassa tapauksia isyyden selvittäminen ja isyyden tunnustaminen tapahtuvat samalla kertaa, jolloin tehdään yleensä myös yhteishuoltajuussopimus. Jos vanhemmat asuvat erikseen, samalla tehdään myös elatussopimus. (Lastenvalvoja A, haastattelu 4.4.2014.)

Kanteen käyttäminen isyyden vahvistamiseksi on paljon harvinaisempaa kuin isyyden tunnustaminen (Kangas 2012, 42, 60; Salminen 2008, 7, 13). Isyyden vahvistamista koskevaa kannetta on oikeus ajaa lapsella ja miehellä. Mies voi ajaa kannetta, jos maistraatti ei ole hyväksynyt isyyden tunnustamista siksi, että sillä on ollut aihetta olettaa, ettei isyytensä tunnustanut mies ole lapsen isä. (IsL 4:22 §.) Alaikäisen lapsen puolesta ja lapsen nimissä kannetta ajaa lastenvalvoja tai lapsen äiti, jos mies ei tunnusta isyyttään (Kangas 2012, 63; Gottberg 2011, 150).

Jos lapsi on kuollut, isyyden vahvistamista koskevaa oikeudenkäyntiä ei voida enää panna vireille tai jatkaa (IsL 4:23 §). Jos mies on kuollut, isyyden vahvistamiseksi käytävässä oikeudenkäynnissä vastaajiksi haastetaan hänen oikeudenomistajansa (IsL 4:26.4 §). Miehen kuoltua isyyden vahvistaminen kanneteitse onkin ainoa mahdollisuus, sillä miehen oikeudenomistajat eivät voi tunnustaa isyyttä kuolleen miehen puolesta (Gottberg 2011, 150–151).

Isyyden vahvistamiseksi tuomioistuimessa vaaditaan, että mies on ollut sukupuoliyhdyntänsä lapsen äidin kanssa lapsen siittämisen aikana, ja voidaan pitää todistettuna, että lapsi on tällöin siitetty (IsL 1:3 §). Vastajiksi oikeudenkäyntiin haastetaan kaikki ne miehet, joiden voidaan oikeudenkäynnissä tulleiden seikkojen perusteella aiheellisesti olettaa tulevan kysymykseen lapsen mahdollisena isänä (IsL 4:26 §). Tuomioistuin määrää omasta aloitteestaan hankittavaksi kaiken sen selvityksen, minkä se katsoo olevan tarpeellista isyysasian ratkaisemisen kannalta (IsL 4:30 §).

Oikeudellisen isyyden virheellisyydestä ei seuraa automaattisesti minkäänlaisia oikeusvaikutuksia, vaan jonkun asianosaisen täytyy ryhtyä aktiivisiin toimiin, jos hän haluaa oikeudentilan muuttuvan (Salminen 2008, 8). Virheellinen isyys onkin mahdollista kumota. Kumoaminen voi tapahtua kahdella eri tavalla riippuen siitä, onko isyys määräytynyt avioliiton isyysoletaman kautta, vai onko mies tunnustanut lapsen omakseen. (IsL 1:4 §; Gottberg 2011, 158.)

Aviomiehen isyys kumoutuu, kun toinen mies tunnustaa isyytensä ja maistraatti vahvistaa tunnustamisen. Vahvistaminen edellyttää, että sekä lapsen äiti että äidin aviomies hyväksyvät tunnustamisen. Myös yli 15-vuotiaan lapsen tulee hyväksyä tunnustaminen samalla tavalla, kuin hänen pitäisi hyväksyä se muulloinkin isyyttä tunnustettaessa. (IsL 3:16–16a §, 5:34.4 §.) Aviomiehen isyys voidaan kanteen johdosta kumota myös oikeudenkäynnissä (IsL 1:4 §).

Jos lapsi on saanut isän tunnustamisen kautta, isyyttä ei voida kumota tunnustamisella niin kuin isyysoletaman mukainen isyys voidaan. Sen sijaan tuomioistuin voi vahvistaa kanteen johdosta, ettei isyytensä tunnustanut mies ole lapsen isä. (IsL 1:4 §.)

Kanteen isyyden kumoamiseksi voi nostaa lapsen oikeudellinen isä, lapsen äiti tai lapsi itse. Aviomiehen ja lapsen äidin tulee panna kanteen isyyden kumoamiseksi vireille kahden vuoden kuluessa lapsen syntymästä (IsL 5:35 §; Gottberg 2011, 159, 161). Jos aviomies on kuollut ennen kuin hänen kanneoikeutensa on kulunut umpeen, on hänen oikeudenomistajillaan oikeus nostaa kanteen isyyden kumoamiseksi vuoden kuluessa miehen kuolemasta (IsL 5:36 §; Kangas 2012, 72). Lapsen kanneoikeudella ei ole määräaikaa. Lapsella on oikeus nostaa kanteen isyyden kumoamiseksi niin kauan, kun edes toinen hänen oikeudellisista vanhemmistaan on elossa. Kanteen ei voida ajaa, jos lapsi on kuollut. (IsL 5:37 §; Gottberg 2011, 159.) Ulkopuolinen ei voi vaatia lapsen juridisen isän isyyden kumoamista (IsL 5:35 §; Gottberg 2011, 163). Isyyden kumoami-

seksi nostettava kanne nostetaan jokaista vastaan, jolla kantajan ohella olisi oikeus kanteen nostamiseen (IsL 5:38 §).

Kuten oikeudenkäynnissä isyyden vahvistamiseksi, myös oikeudenkäynnissä isyyden kumoamiseksi tuomioistuin määrää omasta aloitteestaan hankittavaksi kaiken sen selvityksen, minkä se katsoo olevan tarpeellista asian ratkaisemiseksi (IsL 4:30 §, 5:41 §). Tuomioistuin voi vahvistaa kanteen johdosta, ettei mies ole lapsen isä, jos on selvitetty, että lapsen äiti on ollut sukupuoliyhdyntänsä toisen miehen kanssa. Lisäksi edellytetään, että lapsi on juuri tällöin siitetty. (IsL 5:34.1 §.) Kenenkään ei siis tarvitse osoittaa lapsen mahdollista biologista isää, vaan riittää, että oikeudellisen isän isyys osoitetaan mahdottomaksi (Gottberg 2011, 159).

Isyyslain uudistamistyöryhmä on ehdottanut uuteen lakiin monenlaisia uudistuksia. Työryhmän mukaan ensinnäkin äidin oikeus vastustaa isyyden selvittämistä tulisi poistaa. Nykyisin, jos äiti vastustaa isyyden selvittämistä, eikä mies tunnusta isyyttään, isyyttä ei selvitetä ollenkaan. Ongelmaksi koituvat tilanteet, joissa mies ei ole ollenkaan tietoinen lapsen olemassaolosta. Äidin vastustamisoikeuden sijaan työryhmä antaisikin lastenvalvojalle oikeuden tehdä päätöksen selvittämisen keskeyttämisestä. (Isyyslain uudistaminen - Mietintöjä ja lausuntoja 56/2013, 68.)

Nykyisen lain mukaan lastenvalvoja ei selvitä isyyttä yli 15-vuotiaan lapsen kohdalla, ellei mies tunnusta isyyttään tämän iän saavuttaneen lapsen kohdalla. Uudistamistyöryhmän mukaan myös tähän pitäisi saada muutos, koska ei ole johdonmukaista, että yli 15-vuotias lapsi ei saa samaa apua isyyden selvittämiseen kuin lapsen mahdollinen isä. Työryhmän ehdotuksen mukaan ikäraja tulisi nostaa 18 vuoteen. Isyyslain uudistamistyöryhmä ehdottaa muutosta myös miehen oikeuteen saada isyyden selvittäminen vireille. Ehdotuksen mukaan lastenvalvojan tulisi selvittää isyys myös silloin, kun mies nimenomaan haluaa tunnustaa isyytensä. Tällöin ei edellytettäisi sitä, että mies on jo antanut tunnustamislauseman, kuten nykyinen laki edellyttää. (IsL 6:43 §; Isyyslain uudistaminen - Mietintöjä ja lausuntoja 56/2013, 57, 83.)

Isyyslain uudistamistyöryhmän mukaan ei ole perusteita rajoittaa miehen oikeutta tunnustaa lapsi ennen tämän syntymää, jos isyydestä ei ole epäselvyyttä ja sekä mies että lapsen äiti ovat yksimielisiä isyydestä. Uudistamistyöryhmä ehdottaa, että isälle annettaisiin mahdollisuus tunnustaa isyytensä äitiysneuvolakäyntien yhteydessä, jolloin vanhempien ei tarvitsisi huolehtia isyyden

vahvistamisesta enää lapsen syntymisen jälkeen. (Isyyslain uudistaminen - Mietintöjä ja lausuntoja 56/2013, 58–59, 66, 86.)

Uudistamistyöryhmä ehdottaa muutosta myös miehen mahdollisuuteen tunnustaa isyytensä lapsen kuoleman jälkeen. Muutos koskisi tilanteita, joissa lapsi kuolee niin pian syntymänsä jälkeen, ettei isyyttä ole voitu tunnustaa lapsen eläessä. Tunnustamislausuma tulisi ehdotuksen mukaan kuitenkin antaa vuoden kuluessa lapsen kuolemasta. Tällöin lapsella olisi kuolemansa jälkeen esimerkiksi oikeus isänsä sukunimeen. (Isyyslain uudistaminen - Mietintöjä ja lausuntoja 56/2013, 66–67, 93.)

Isyyslain uudistamistyöryhmä ehdottaa myös, että maistraatti voisi vahvistaa isyyden kuolleen miehen oikeudenomistajien antaessa siihen suostumuksensa. Oikeudenomistajien suostumuksen perusteella isyyden vahvistaminen olisikin mahdollista vain, jos isyyden selvittäminen olisi toimitettu ja oikeusgeneettinen isyystutkimus olisi osoittanut miehen olevan lapsen isä. Tällöin säästytäisiin oikeudenkäyntimenettelyltä tapauksissa, joissa osapuolet ovat yhtä mieltä kuolleen miehen isyydestä. (Isyyslain uudistaminen - Mietintöjä ja lausuntoja 56/2013, 59, 68, 82, 99–100.)

Isyyslain uudistamistyöryhmä ehdottaa uuteen lakiin muutosta myös kanneoikeuteen isyyden kumoamisasiassa itseään isänä pitävän miehen kohdalle. Ehdotuksen mukaan itseään isänä pitävä mies voisi vaatia kanteella aviomiehen isyyden kumoamista tietyin ehdoin. Ensimmäiseksi vaadittaisiin, että äiti ja aviomies ovat asuneet erillään lapsen syntymän aikaan. Toiseksi vaadittaisiin, että äiti ja itseään isänä pitävä mies ovat asuneet yhdessä lapsen syntymän aikaan ja mies on osallistunut lapsen hoitoon tai miehen ja lapsen välille on muutoin muodostunut perheyhteyteen rinnastettava suhde. Kolmanneksi edellytettäisiin, että tuomioistuin näkee kanteen olevan lapsen edun mukainen. Mies voisi kuitenkin vaatia vain aviomiehen isyyden kumoamista. Jos lapsella on jo isä hyväksytyn tunnustamisen kautta, itseään isänä pitävällä miehellä ei olisi kanneoikeutta. (Isyyslain uudistaminen - Mietintöjä ja lausuntoja 56/2013, 69, 113–114.)

POHDINTA

Oikeudellisesta isyydestä minulla oli etukäteen tietoa sen verran, mitä perhe- ja perintöoikeudesta on meille tässä oppilaitoksessa opetettu. Pidin opintojaksosta suuresti ja kun sain vinkin siitä, että isyyslakia ollaan uudistamassa, aihe kehittyi päässäni lähes heti. Alun perin tarkoitukseni oli keskittyä enemmän isyyslain uudistamiseen, millaisia muutoksia on mahdollisesti tulossa ja mitä nykyisestä laista kritisoidaan. Työ kuitenkin muuttui heti alkuvaiheessa siihen suuntaan, että lainopisteeksi tulikin voimassa oleva laki ja uudistamistyöhön liittyvät dokumentit nousivat esiin sopivissa kohdissa käsiteltäessä nykyisen lain muotoa.

Tärkein laki opinnäytetyön kannalta onkin ehdottomasti ollut isyyslaki. Työ pohjautuu lakiin ja aiheeseen liittyvään kirjallisuuteen. Haastattelut toivatkin erittäin oikeuspohjaiseen työhön hyvin käytännön näkökulmaa, koska haastateltavat pystyivät kertomaan omista kokemuksistaan liittyen isyyden selvittämiseen ja tunnustamiseen. Samalla haastattelut toivat enemmän sosiaalialan näkökulmaa aiheeseen, koska haastateltavilla ei ole kenelläkään lainopillista koulutusta ja ala, jolla he työskentelevät, on sosiaaliala, kuten perhepalvelut yleensäkin.

Työn aloittaminen oli helppoa, koska isyyslaista löytyi lähes kaikkiin pääalueisiin tärkeimmät kohdat. Tämän jälkeen oikeuskirjallisuus antoi minulle sekä lisätietoa että tarkennuksia lakitekstin sisällöstä. Sain tiettyihin asioihin myös hyviä selvennyksiä oikeuskirjallisuudesta, kun lain tekstiä oli hieman hankala ymmärtää tai selittää mahdollisimman yksinkertaisesti. Työni onkin mielestäni melko lukijaystävällinen, eikä se sisällä juurikaan vaikeaselkoisia, oikeudellisia termejä.

Alkuperäinen aikatauluni, jota muutettiin jo aloitusseminaarissa syksyllä 2013, oli erittäin epärealistinen ottaen huomioon muut opintoni. Aikataulua muutettiin heti aloitusseminaarissa muutamalla kuukaudella ja aloitusseminaarin jälkeenkin ohjausseminaarin aikataulua muutettiin vielä uudestaan, jolloin se siirtyi alkuperäisestä suunnitelmasta poikkeavasti vuoden 2014 puolelle. Siirtäminen kuitenkin koitui hyväksi päätökseksi, kun joulukuussa löysin vielä lisää lähteitä ja päädyin kirjoittamaan jälleen lisää tekstiä teoriaosuuteen. Ohjausseminaarissa tammikuussa päätetty aikataulu opinnäytetyön loppupuolelle alkoikin olla jo melko paljon realistisempi ja joustavampi. Ohjausseminaarin jälkeen teemahaastattelut oli tarkoitus saada jo helmikuun aikana, mutta haastateltavien kiireisen aikataulun, sairastumisten ja muiden satunnaisten syiden vuoksi viimeinen haastattelu saatiin järjestettyä vasta huhtikuun alussa. Kaksi jo sovittuakin haastattelua

peruutettiin ja meni jälleen aikaa, ennen kuin löydettiin uusi aika, jolloin kaikki osapuolet olivat terveenä eikä ylitsepääsemätöntä kiirettä ollut.

Haastatteluihin olen erittäin tyytyväinen. Ne annettiin nimettömänä, mutta uskon, että ehkä juuri sen ansiosta kaikki haastateltavat uskalsivat antaa mielipiteitä esimerkiksi uudistamistyöryhmän ehdotuksista. Haastattelut antoivatkin työlleni juuri käytännön ja sosiaalialan näkökulmaa ja olen tähän erittäin tyytyväinen. Haastateltavat valitsin itse paikkakunnilta, joille minun oli mahdollisuus matkustaa. Useamman kuin yhden paikkakunnan haastattelun saaminen koitui myös mielestäni hyväksi päätökseksi. Lähinnä se antoi minulle uskoa siihen, että paikkakuntien käytänteet eivät juuri eroa. Molemmilla paikkakunnilla esimerkiksi äidin neuvottelu, isyyden selvittäminen ja tunnustaminen yleensä tapahtuvat samassa yhteydessä.

Ensimmäinen haastateltavani oli avoliitossa asuva äiti, jonka haastattelu antoi minulle jo hieman kuvaa siitä, miten isyyden selvittäminen ja tunnustaminen tapahtuvat. Minulle tuli yllätyksenä jo tässä vaiheessa se, että selvittäminen ja tunnustaminen voivat tapahtua samaan aikaan, kun oletin, että äidin ja lastenvalvojan välinen neuvottelu tapahtuu aina ensin ja kahdenkeskeisenä, ennen kuin mies pyydetään saapumaan lastenvalvojan luokse erilliseen neuvotteluun. Kaikki kolme haastateltavaa kuitenkin kumosivat tämän luulonni ja minulle selvisikin, että kokonaisuudessaan neuvottelu, selvittäminen ja tunnustaminen voi olla todella nopea tapahtuma, jos tapaus on selkeä. Lastenvalvojien haastatteluista pienemmän kunnan B lastenvalvoja B antoi haastattelun ensin ja viimeiseksi sain haastattelun suuremman kunnan A lastenvalvojalta A.

Haastattelemieni lastenvalvojien kertoman mukaan ainakin näissä kahdessa kunnassa toimitaan melko samalla tavalla isyyden selvittämiseen liittyen. Avoparien kohdalla mies tulee yleensä mukaan jo ensimmäiseen tapaamiseen lastenvalvojan kanssa ja tällöin isyys myös tunnustetaan samassa tilaisuudessa. Selvittämiseen liittyvät tiedot täytetään valmiiseen asiakirjapohjaan. Tapaaminen on myös erittäin lyhyt molemmissa kunnissa, jos kyseessä on avopari ja miehen isyydestä ei ole mitään epäilystä.

Minulle yllätyksenä tuli se, kuinka suuri työ opinnäytetyön tekeminen loppujen lopuksi on. Ensinnäkin aiheen rajaaminen tuntui mahdottomalta tehtävältä henkilölle, joka ei ole koskaan aikaisemmin kirjoittanut näin laajaa työtä. Jouduin miettimään useaan otteeseen onko aihe liian laaja tai aivan liian suppea. Kuvittelin myös, että aiheen pitäisi olla jollain tavalla hieman haastavampi

eikä se voisi edes käsitellä aihepiiriä, josta meillä on oppilaitoksen opintojaksoilla ollut puhetta. Ohjaava opettaja kuitenkin kadotti nämä harhaluulot ja kun sainkin hieman alustavaa näkökulmaa siihen, mitä aihe voisi käsitellä, lopullinen aihe löytyi melko helposti ja nopeasti.

Yllätyksenä minulle tuli myös se, että kirjoittamisprosessi ei välttämättä vie läheskään yhtä paljon aikaa kuin lähteiden ja muun materiaalin etsiminen, tai minun tapauksessani haastattelujen hankkiminen, veivät. Ohjausseminaarin jälkeen haastattelujen aikataulujen muuttumisen vuoksi meni aina useampi viikko työn käsittelykertojen välillä. Tämä ei kuitenkaan ole välttämättä huono asia. Pitempien taukojen jälkeen työn läpi lukeminen oli ihan hyödyllinen asia, kun tekstistä oli helpompi erottaa kirjoitusvirheitä, epäselviä lauserakenteita ja epäloogisessa järjestyksessä esiintyviä kappalejakoja.

Vertaisarvioijani on ollut minulle suuri apu. Hän ei juuri puuttunut työn kielioppiin, mutta hän yksinkertaisillakin kommenteilla sai minut miettimään tiettyjä asioita uudesta näkökulmasta ja hän antoi myös muutamia erittäin hyviä ehdotuksia siihen, mitä minun kannattaisi tuoda työssäni esiin. Itse suoritin oman vertaisarviointini syksyllä 2013, kun vertaisarvioitavani työn aloitusseminaari oli muutamaa viikkoa ennen omaani ja työn tekijä myös teki työn valmiiksi niin, että esitysseminaari pidettiin marraskuussa. Itseäni aluksi tämä työtahti hirvitti ja se asetti itselleni paineita työn valmistumisen nopeudesta, kunnes tajusin, ettei toisen henkilön kirjoittamisprosessia voi verrata omaan kirjoitusprosessiin. Toisin kuin minulla, vertaisarvioitavallani oli valmistuminen edessä jo viime syksynä ja lisäksi hänellä ei ollut kuin yksi opintojakso opiskeltavana. Itselläni opintojaksoja oli useampia enkä ollut valmistumassa jouluksi kuitenkaan. Lisäksi hänen haastattelunsa onnistuivat kaikki noin 1-2 viikon sisään ohjausseminaarin jälkeen todella lyhyellä varoitusaajalla, kun taas omistani kesti parhaimmillaan kaksi kuukautta. Opinkin tästä kokemuksesta ainakin sen, ettei toisen henkilön kirjoittamisprosessia kannata verrata omaan.

Mielestäni tärkeää opinnäytetyön tekemisessä onkin muistaa, että haastattelujen saaminen ei välttämättä tapahdu kovin nopeasti. Oma vertaisarvioitavani sai haastattelut järjestettyä todella nopeasti, joten hänen melko ripeä aikataulunsa onnistui. Itselläni haastattelujen saaminen tapahtui paljon hitaammin. Haastateltavilla voikin olla erittäin kiireinen aikataulu ja lisäksi kannattaa aina varautua siihen, että haastattelu saatetaan syystä tai toisesta peruuttaa melko lyhyellä varoitusaajalla. Omista haastatteluistani kaksi peruutettiin sairastumisen vuoksi, toinen vuorokautta ennen sovittua haastattelu-aikaa ja toinen vain tunteja aikaisemmin.

Itse olen työni lopputulokseen kuitenkin erittäin tyytyväinen. Työ on luotettava, koska se pohjautuu pitkälti lakiin ja lain esitöihin. Haastateltavana olleet lastenvalvojat ovat alan ammattilaisia ja haastateltavana ollut äiti antoi lähinnä oman mielipiteensä siitä, miten koko isyyden selvittämisen ja tunnustamisprosessi tapahtui. Myös hänen kertomansa vahvistuivat lastenvalvojen haastattelussa. Myös seminaareissa olen saanut hyvää palautetta siitä, kuinka työn aiheesta on saanut hyvän kuvan, vaikka taustatietoa ei ole ollut yhtään, mihin olen erittäin tyytyväinen.

Jatkotutkimusideaksi on nyt helppo ehdottaa aiheesta kiinnostuneelle lähes samaa aihetta koskeva työ, mutta tulevan, uudistettavan isyylain näkökulmasta. Kysymykseksi tässä vaiheessa jää myös se, mitä uudistamistyöryhmän eri ehdotuksia hallituksen esitykseen päätyy ja mitkä näistä ehdotuksista päätyvät uuteen lakiin. Tarkemmin voisi myös tutkia oikeusgeneettistä isyystutkimusta. Oman työni ulkopuolelle rajatuista kansainvälisistä isyystapauksista saisi lastenvalvojilta paljon esimerkkejä. Itse rajasin aihealueen työni ulkopuolelle siksi, että se on erittäin laaja alue, josta voisi mielestäni saada kokonaisen opinnäytetyön aikaiseksi. Lastenvalvojan A haastattelusta selvisikin, että toisin kuin voisi ehkä olettaa, kansainvälisten tapausten myötä on myös paljon kysymyksiä oikeudelliseen äitiyteen liittyen. Oikeudellinen isyys ja äitiys kansainvälisten kysymysten kautta voisikin olla melko mielenkiintoinen työn aihe ja tällaiseen työhön kannustan kovasti ottamaan haastateltavaksi suuremman kunnan lastenvalvojan. Pienemmällä kunnalla kansainvälisiä tapauksia ei välttämättä edes esiinny.

LÄHTEET

Asetus isyyden vahvistamisesta ja kumoamisesta sekä lapsen elatuksesta 13.8.1976/673.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1976/19760673>.

Asetus lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain voimaantulosta. Valtiosopimukset 60/1991.
<http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060>.

Euroopan ihmisoikeussopimus (Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi) sellaisena kuin se on muutettuna yhdennellätoista pöytäkirjalla. Valtiosopimukset 63/1999.
<http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1999/19990063>.

Gottberg, E. 2011. Perhesuhteet ja lainsäädäntö. Turku: Turun yliopisto.

Hallituksen esitys Eduskunnalle lapsen asemaa koskevan lainsäädännön uudistamisesta. HE 70/1974 vp. <http://www.edilex.fi/he/fi19740090.pdf>.

Helin, M. 2011. Arviomuistio isyyslain uudistamistarpeista. Selvityksiä ja ohjeita 37/2011. Helsinki: Oikeusministeriö. Viitattu 26.9.2013. http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/372011arviomuistioisyyslainuudistamistareista/Files/OMSO_37_2011_Arviomuistio_isyyslain_uudistamistarpeista.pdf.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirvonen, A. 2011. Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Helsinki: Yleisen oikeustieteen julkaisuja. Viitattu 3.2.2013. http://www.helsinki.fi/oikeustiede/tutkimus_ja_julkaisut/julkaisut/yleinen_oikeustiede/hirvonen_mitka_metodit.pdf.

Husa, J., Mutanen, A. & Pohjolainen, T. 2008. Kirjoitetaan juridiikkaa. Helsinki: Talentum.

Isyyden selvittäminen ja vahvistaminen sekä oikeusvaikutukset, Peruspalvelukeskus Oiva. 2014. Viitattu 1.2.2014. http://www.oivappk.fi/fi/sosiaali- ja_perusterveydenhuollon_palvelut/lasten_nuorten_ ja_perheiden_palvelut/isyys_lapsen_huoltajuus_ ja_elatus/isyyden_selvittaminen_vahvistaminen_ ja_oikeusvaikutukset.

Isyyden tunnustamisen vahvistaminen, Maistraatit. 2014. Viitattu 1.2.2014. http://www.maistraatti.fi/fi/Palvelut/kotikunta_ ja_vaestotiedot/Isyyden-tunnustamisen-vahvistaminen/.

Isyyden vahvistaminen, Helsingin kaupunki, Sosiaali- ja terveysvirasto. 2013. Viitattu 2.2.2014. http://www.hel.fi/hki/Terke/fi/Terveyspalvelut/Neuvolapalvelut/_itiysneuvolapalvelut/Raskausajan+ohjeita/Isyyden_vahvistaminen.

Isyyslain uudistaminen, Valtioneuvosto. 2013. Viitattu 3.12.2013. http://www.hare.vn.fi/mAsiakirjojenSelailu.asp?h_iID=17682&tVNo=4&sTyp=Selaus.

Isyyslain uudistaminen. Mietintöjä ja lausuntoja 56/2013. Isyyslain uudistamistyöryhmä. 2013. Helsinki: Oikeusministeriö. Viitattu 19.12.2013. http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarasto/1384174166812/Files/OMML_56_2013_Isyyslain_uudistam_178_s.pdf.

Isyyslain uudistaminen, Oikeusministeriö. 2013. Viitattu 1.10.2013. <http://oikeusministerio.fi/fi/index/valmisteilla/lakihankkeet/henkilo-perhe- ja/isyyslainuudistaminen.html>.

Isyyslaki 5.9.1975/700.

Kangas, U. 2012. Perhe- ja perintöoikeuden alkeet. Helsinki: Unigrafia.

Kangas, U. 2013. Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet. Helsinki: Talentum.

KKO 6.7.2011 T 1597, Finlex.

KKO 11.9.2000 T 1887. Finlex.

KKO 1.3.2000 T 316, Finlex.

KKO 30.4.1999 T 1076. Finlex.

KKO 31.1.1989 T 277. Finlex.

Laki hedelmöityshoidoista 22.12.2006/1237.

Laki isyyslain voimaanpanosta 5.9.1975/701.

Laki lapsen elatuksesta 5.9.1975/704.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361.

Laki oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta 3.6.2005/378.

Lastenvalvoja A. 2014. Suurempi kunta A. Haastattelu 4.4.2014. Tekijän hallussa.

Lastenvalvoja B. 2014. Pienempi kunta B. Haastattelu 13.3.2014. Tekijän hallussa.

Lastenvalvojilta usein kysyttyä, Oulun kaupunki. Viitattu 25.1.2014. <http://www.ouka.fi/oulu/sosiaali-ja-perhepalvelut/lastenvalvojilta-usein-kysyttya>.

Mikkola, M. & Helminen, J. 1994. Lastensuojelu. Helsinki: Karelactio.

Nieminen, L. 2013. Perus- ja ihmisoikeudet ja perhe. Helsinki: Talentum.

Nimilaki 9.8.1985/694.

Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4.

Oikeusgeneettiset isyystutkimukset, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2014. Viitattu 2.2.2014. http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tutkimus/palvelut/oikeusgeneettiset_isyystutkimukset.

Perintökaari 5.2.1965/40.

Salminen, S. 2008. Lapsioikeuden perusteet. Pääsykoekirja 3/2008. Turku: Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta.

Silvola, S. 2012. Arviomuistio isyyslain uudistamistarpeista. Lausuntotiivistelmä. Mietintöjä ja lausuntoja 6/2012. Helsinki: Oikeusministeriö. Viitattu 26.9.2013. http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/062012arviomuistioisyyslainuudistamistarpeista.lausuntotiivistelma/Files/O_MML_6_2012_lausuntotiivistelma_32_s.pdf.

Soininen, M. 2011. Isyystutkimusten tekemisessä on puutteita. Viitattu 2.2.2014. http://www.laakarilehti.fi.ezp.oamk.fi:2048/uutinen.html?opcode=show/news_id=10149/type=1.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.

Tilastokeskus. 2013. Isojen lapsiperheiden määrä pysynyt vakaana. Viitattu 16.4.2014. http://tilastokeskus.fi/til/perh/2012/perh_2012_2013-05-24_tie_001_fi.html.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2012. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Äiti A. Avoliitossa asuva äiti. Haastattelu 26.2.2014. Tekijän hallussa.

LIITTEET

HAASTATTELU AVOLIITTOSSA ASUVALLE ÄIDILLE

Liite 1

1. Saako Teidän nimeänne käyttää opinnäytetyössä vai haluatteko, että nimenne peitetään?

Taustaa

2. Asuitteko yhdessä vai erillään lapsen isän kanssa lapsen syntymän hetkellä?
3. Miten isyyden selvittäminen lähti liikkeelle?

Isyyden selvittäminen

4. Kuvaile neuvottelua lastenvalvojan kanssa.
 - Kuinka kauan neuvottelu kesti?
 - Millaisia kysymyksiä teille esitettiin?
 - Millaisia asioita teille kerrottiin?

Isyyden tunnustaminen ja tunnustamisen voimaansaattaminen

5. Keitä isyyden tunnustamisessa oli paikalla?
6. Kuinka kauan meni tunnustamisesta siihen, että oikeudellinen isyys oli vahvistettu?
 - Miten saitte tiedon siitä, että isyys on saatettu voimaan?

Kokonaisuus

7. Millaisena koit isyyden voimaansaattamisprosessin kokonaisuudessaan selvittämisestä voimaansaattamiseen asti?
8. Millaisia muutostarpeita isyyden selvittämis- ja/tai tunnustamisprosessissa on?
9. Onko teillä itsellänne vielä jotain, mitä haluaisitte lisätä?

1. Tiedot haastateltavasta (nimi, koulutus, kokemus)
2. Saako Teidän nimeänne käyttää opinnäytetyössä vai haluatteko, että nimenne peitetään?

Taustaa

3. Kuinka monta lastenvalvojaa teillä työskentelee?
4. Miten työtehtävät/tapaukset jaetaan lastenvalvojien kesken?
5. Kuinka paljon isyyden selvittämistapauksia teille tulee?
6. Kuinka suuri osa tapauksista on avoliittoparien lapsia?
7. Kuinka suuri osa lastenvalvojan työstä on isyyden selvittämistä?

Isyyden selvittämismenettely

8. Miten isyyden selvittäminen lähtee liikkeelle?
9. Mitä selvittämisessä tehdään?
 - Mitä vaiheita selvittämisessä on?
 - Poikkeako menettely mitenkään avoparin ja muiden tapauksien välillä? Miten?
10. Kuinka kauan isyyden selvittäminen kestää? Mitkä asiat vaikuttavat keston?
11. Kuinka paljon teille tulee käsiteltäväksi kansainvälisiä isyystapauksia?
 - Miten ne eroavat muista tapauksista?

Äidin vastustusoikeus

12. Kuinka usein äiti ei saavu lastenvalvojan kanssa käytävään neuvotteluun?
13. Kuinka usein äiti vastustaa selvittämistä?
14. Kuinka usein isyyden selvittäminen toimitetaan siksi, että mies on tunnustanut isyytensä? (Eli kun äiti on kieltäytynyt isyyden selvittämisestä)
15. Kuinka usein isyyden selvittäminen joudutaan lopettamaan lastenvalvojan toimesta?

Oikeusgeneettinen isyystutkimus

16. Kuinka usein lastenvalvoja tilaa oikeusgeneettisen isyystutkimuksen?
17. Keneltä aloite oikeusgeneettiseen isyystutkimukseen yleensä tulee?

Selvittämisen jälkeen

18. Milloin maistraatti pyytää lastenvalvojaa täydentämään isyyden selvittämisestä laadittua pöytäkirjaa?
19. Milloin lastenvalvoja vie isyysasian oikeuteen lapsen nimissä?
20. Mikä on lastenvalvojan rooli oikeudenkäynnissä, jos joku muu asianosaisista on kantajana?

Isyyslain uudistamishanke

21. Mitä mieltä olette siitä, että isyyslakia ollaan uudistamassa?
22. Mihin asioihin olisi hyvä tulla muutoksia?
23. Uudistamistyöryhmä ehdottaa mietinnössään, että miehelle annettaisiin tietyissä tapauksissa mahdollisuus tunnustaa lapsi neuvolassa ennen tämän syntymää. Miten tämä vaikuttaisi lastenvalvojan työhön?
24. Mietinnössä ehdotetaan myös rajoitettuihin tapauksiin oikeus tunnustaa isyys lapsen kuoltua. Miten tämä vaikuttaisi lastenvalvojan työhön?
25. Nykyisen lain mukaan lastenvalvoja ei selvitä isyyttä yli 15-vuotiaan lapsen kohdalla, ellei mies tunnusta isyyttään tämän iän saavuttaneen lapsen kohdalla. Uudistamistyöryhmän mukaan ikärajaa pitäisi nostaa 18-vuoteen, jotta 15 vuotta täyttänyt lapsi saisi apua isyyden selvittämiseen. Miten ikärajan nostaminen vaikuttaisi työhönne?
26. Isyyslain uudistamistyöryhmä ehdottaa äidin vastustus oikeuden poistamista, eli lastenvalvojan pitäisi aloittaa tai jatkaa selvittämistä äidin mielipiteestä riippumatta. Miten tämä vaikuttaisi lastenvalvojan työhön?

Muut

27. Isyyden kumoamiskanteiden ajamiset eivät kuulu lastenvalvojan työhön. Kuinka usein Teiltä pyydetään apua isyyden kumoamiseen liittyvissä asioissa?

28. Onko Teillä vielä jotakin, mitä haluaisitte kertoa aiheesta?